

Turun yliopisto
University of Turku

”Se on sit ehkä tavallaan se viimeinen keino”

Luokanopettajien näkemyksiä lastensuojeluilmoituksesta

Reetta Kaurala
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Rauman kampus
Turun yliopisto
2022

TURUN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos

KAURALA, REETTA:

”Se on sit ehkä tavallaan se viimeinen keino”
– Luokanopettajien näkemyksiä lastensuojeluilmoituksesta

Tutkielma, 63 s., 2 liites.

Kasvatustiede

Marraskuu 2022

Tämä tutkimus käsittelee lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessia luokanopettajien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää eri tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeen taustalla sekä tekijöitä, jotka saavat luokanopettajat tekemään tai jättämään tekemättä lastensuojeluilmoituksen. Lisäksi olen kiinnostunut tekijöistä, jotka tukevat tai estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa.

Tutkielma on kvalitatiivinen ja analyysi toteutettiin aineistolähtöisenä sisälönanalyysinä. Aineistona toimii viisi luokanopettajan puolistrukturoitua teema-haastattelua. Haastattelut toteutettiin etäyhteyksien avulla keväällä 2022. Haastateltaviksi valittiin luokanopettajia, jotka olivat olleet työelämässä vähintään viisi vuotta. Analyysi kohdistuu luokanopettajien näkemyksiin lastensuojeluilmoituksesta, ja sen tekemisestä. Teoriaosuudessa määritellään lastensuojelua ja lastensuojeluilmoitusta koulun ja lastensuojelun näkökulmasta teoreettisesti. Teorialuvut luovat yleistajuisen käsityksen lastensuojelusta sekä tukevat analyysin tuloksia lastensuojelusta kouluissa.

Tässä tutkimuksessa luokanopettajien näkemyksen lastensuojeluilmoituksesta olivat hyvin moninaisia. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen nähtiin usein viimeisenä vaihtoehtona. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeen taustalle muodostui viisi pääteemaa: koulussa annetun tuen riittämättömyys, lapsen hyvinvointia vaarantavat tekijät, koulunkäyntiä heikentävät tekijät, lapsen käyttäytyminen sekä kulttuuriset tekijät. Lisäksi lastensuojeluilmoituksen tekemistä tukevana tekijöinä nousi kaksi pääteemaa: työyhteisön tuki sekä koulun mahdolliset toimintamallit lastensuojeluilmoituksen teossa. Yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä sekä pelko huoltajien ja koulun välisen yhteistyön vaarantumisesta muodostuivat pääteemoiksi lastensuojeluilmoituksen tekoa estävistä, hidastavista tai haittaavista tekijöistä.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että lastensuojeluilmoitukseen liittyviä prosesseja tulisi selkeyttää niin valtakunnallisella kuin koulukohtaisella tasolla. Tämä tutkimus nostaa esiin, että luokanopettajat tarvitsevat lisää koulutusta aiheen ympärille. Tarvitsemme lisää tutkimustuloksia liittyen koulun ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön, jotta voimme taata lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen sekä lapsen edun takaamisen jatkossakin.

Asiasanat

luokanopettaja, lastensuojeluilmoitus, ilmoitusvelvollisuus, lastensuojelulaki, haastattelututkimus

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	LASTEN OIKEUDET LASTENSUOJELUSSA.....	3
3	LASTENSUOJELU.....	5
3.1	Lastensuojelulaki.....	5
3.2	Lastensuojeluilmoitus.....	6
3.3	Ilmoitusvelvollisuus	7
3.4	Ehkäisevä ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	8
4	OPETTAJAN AMMATILLINEN TOIMINTA JA EETTISYYS	10
5	LASTENSUOJELU KOULUISSA	12
5.1	Salassapito ja vaitiolovelvollisuus opettajan työssä.....	12
5.2	Kodin ja koulun yhteistyö	13
5.3	Oppimisen ja koulunkäynnin tuki	14
5.4	Oppilashuoltotyö	15
5.5	Varhainen puuttuminen kouluissa.....	16
5.6	Huolen puheeksi ottaminen.....	18
5.7	Lastensuojelun asiakas oppilaana.....	19
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
6.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	22
6.2	Tutkimusstrategia	22
6.3	Tutkimusaineiston keruu ja haastateltavat	25
7	TULOKSET.....	29
7.1	Mitä tekijöitä luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tarpeeseen liittyen?.....	29
7.2	Mikä tai mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että luokanopettaja on tehnyt tai jättänyt tekemättä lastensuojeluilmoituksen?.....	33
7.2.1	Mikä tai mitkä tekijät tukevat lastensuojeluilmoituksen tekoa?	33
7.2.2	Mikä tai mitkä tekijät estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa?	36
7.3	Yhteenveto tuloksista	41
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	45
9	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI	50
	LÄHDELUETTELO.....	53

LIITTEET	57
Liite 1. Haastattelun runko	57
Liite 2. Tutkimuslupa.....	59

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tutkin luokanopettajien näkemyksiä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Minua kiinnostaa etenkin se, millaiseksi luokanopettajat kokevat lastensuojeluilmoituksen tekemisen. Aihe on tärkeä, sillä luokanopettajien omia näkemyksiä lastensuojeluilmoituksen tekemisen kokemuksista ei juurikaan ole tutkittu, vaikka lastensuojeluilmoituksen tekeminen on osa luokanopettajan työtä (ks. Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Tutkimus antaa tietoa siitä, millaiseksi luokanopettajat kokevat lastensuojeluilmoituksen tekemisen. Tutkimus antaa kuvaa myös luokanopettajan mahdollisista haasteista lastensuojeluilmoituksen tekemisessä, syistä miksi lastensuojeluilmoitus jätetään mahdollisesti tekemättä, vaikka opettajalla olisi huoli lapsen hyvinvoinnista sekä millaisissa tilanteissa luokanopettajat ovat päätyneet tekemään lastensuojeluilmoituksia. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millainen prosessi lastensuojeluilmoituksen tekeminen on luokanopettajan näkökulmasta. Prosessilla tarkoitan sitä, että onko ilmoituksen tekemisestä keskusteltu esimerkiksi opettajan tai rehtorin kanssa ja onko ilmoitus tehty yhteistyössä näiden kanssa.

Lastensuojelu on viranomaisten toimintaa. Suomessa lastensuojelua määrää lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007). Suomessa tuli voimaan 1.4.2015 lastensuojelulain muutos (1302/2014). Muutoksella laajennettiin niiden henkilöiden ilmoitusvelvollisuutta, joilla on lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lisäksi näiden henkilöiden velvollisuutena jatkossa on tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §).

Lastensuojelu nähdään myös osana isoa kokonaisuutta ja se voidaan jakaa kolmeen eri osaan. Ensimmäisessä tasossa tarkastellaan lapsen kasvuolosuhteita ja jolloin tarkastellaan lapsi, -nuoriso- ja perheväestön elinoloja, terveyttä ja hyvinvointia. Toisella tasolla tarkoitetaan kaikille tarkoitettuja palveluita kuten neuvolaa, koulua ja päivähoidoa. Kolmannella tasolla tarkoitetaan yksilö- ja perhekohtaisia palveluita. Kolmijako koskee ongelmien ratkaisua ja ehkäisyä; primaari tai rakenteellinen taso kattaa väestön, sekundaarinen koskee valikoitua yhteisöä ja tertiäärinen kohdistuu yksilö- ja perhekohtaiseen huoltoon, hoitoon tai kuntoutukseen. Kaikkia näitä kolmea tasoa tarvitaan ja kokonaisuudessa on kyse suuresta, yhteiskuntapoliittisesta tehtävästä. (Bardy, Heino 2013, 33.)

Lasten määrä lastensuojelussa on lisääntynyt jatkuvasti ja sitä onkin pidetty indikaattorina pahoinvoinnin lisääntymiseen. Lastensuojelun tarkoitus on tasoittaa eriarvoisuutta ja siihen tarvitaan toimivaa sekä monipuolista palvelujärjestelmää, jolla vastataan ihmisten ja perheiden erilaisiin tarpeisiin. Peruspalveluilla kuten koulutuksella on suuri merkitys ongelmien ehkäisyssä ja puskurina umpikujaan joutumiselta ja lasten läheisillä ihmisillä ja yhteisöillä on merkittävä rooli lasten arjessa. (Bardy, Heino 2013, 13,19–21.) Tästä syystä paneudun tutkimuksessa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen nimenomaan luokanopettajan näkökulmasta, osana luokanopettajan työtä.

On havaittu, että erityisesti opettajat raportoivat epäilyksestään lapsen henkeen tai terveyteen kohdistunutta rikoksesta harvemmin kuin pitäisi. Paljastusten seuraukset, väärät syytökset, pelko koulun ja perheen välisen suhteen huonontuminen ja ovat nähty syinä, miksi opettajat eivät välttämättä tee lastensuojeluilmoitusta, vaikka se olisi tarpeellista. On myös havaittu, etteivät opettajat aina tiedä, miten toimia erilaisissa tilanteissa. Lisäksi opettajat ovat huolissaan oikeudellisista seuraamuksista, mikäli huoli osoittautuu vääräksi. On myös havaittu, etteivät opettajat ole välttämättä tietoisia velvollisuudestaan tehdä lastensuojeluilmoitus. Tapaukset halutaan joskus pitää myös koulun sisällä. (Sinanan 2011, 59.)

Osallistuin vapaaehtoiselle kurssille nimeltä *Lastensuojelu erityispedagogiikan tukena*. Kurssilla käsiteltiin luokanopettajien lastensuojeluilmoitusvelvollisuutta ja mahdollisen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Vaikka lastensuojeluilmoituksen tekeminen kuuluu tarvittaessa luokanopettajan työhön, aihetta ei käsitellä juurikaan muilla luokanopettajan tutkintoon kuuluvissa opinnoissa. Koen tutkimuksen aiheen olevan tärkeä, jotta luokanopettajien ääni saadaan kuuluviin ja mahdolliset haasteet ja kynnyksen lastensuojeluilmoituksen tekemisessä saadaan esille.

2 LASTEN OIKEUDET LASTENSUOJELUSSA

Yhdistyneiden kansakuntien [YK] lasten oikeuksien sopimus nähdään tärkeänä niin lapsen oikeudellisen aseman kehittymisen, kuin ihmisoikeuksien merkityksen vahvistumisen näkökulmasta (Hakalehto, 2018, 435). YK:n lasten oikeuksien sopimus (60/1991) on alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Sopimus on oikeudellisesti sitova asiakirja lasten kohtelusta, ja se pyrkii edistämään lasten hyvinvointia oikeudenmukaisuuden kautta. Lapsen oikeuksien sopimus perustuu ajatuksiin kaikille kuuluvasta yhdenvertaisesta ihmis- ja tasa-arvosta muiden ihmisoikeussopimusten tavoin. Lasten oikeuksien sopimuksella korostetaan lapsen oikeussubjektuutta: jokainen lapsi on yksilö, jolla on ihmisoikeudet heti syntymästään lähtien. Lasten tarpeet ovat erilaisia kuin aikuisten, mikä toimii sopimuksen lähtökohtana.

Ennen kaikkea lasten riippuvuus ja haavoittuvuus aikuisten antamasta huolenpidosta antaa syyn lasten erityiseen suojeluun. Sopimuksen lapsi on kohti itsenäistä toimijuutta kehittyvä, mutta suojelua tarvitseva. Sopimus velvoittaa kaikkia sekä valtioita, kuntia että yksittäisiä henkilöitä, kuten lapsen huoltajia ja muita aikuisia toimimaan lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. YK:n lasten oikeuksien komitea valvoo lasten oikeuksien täyttymistä. Yleissopimuksessa on 54 artiklaa. Artiklat edellyttävät lapsen huoltajia toimimaan lapsen edun parhaaksi sekä huolehtimaan lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista. Tämän tehtävän tukemisesta vastaa taas valtio. Suomi on tehnyt sopimuksen lakinsa muuttamisesta ja menettelyiden vastaamaan sopimusta vastaaviksi ratifioimalla sopimuksen. (Malja 2019, 13.)

Lastensuojelu on viranomaisten toimintaa. Suomessa lastensuojelua määrää lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulla on vastuu huolehtia kaikista hankalimassa paikassa olevien lasten oikeuksista. Ihmis- ja perusoikeuksia koskee ihmisarvo, oikeudenmukaisuus sekä ihmisyyden kiistaton kunnioittaminen ja syrjinnän ehkäisy. Lastensuojelulla tulee olla kyvykkyys havaita epäinhimillinen ja syrjivä kohtelu, joita lastensuojelun tulee myös vältellä menettelyissään. Viranomaisten vastuulla on kehittää aktiivisesti perheen ja lapsen hyvinvointia sekä tarjoilla heille apua ja tukea omatoimisesti. Viranomaisen toimintavaltuuksia säätelee laki. Viranomainen voi hyödyntää toiminnassaan vain lakiin pohjautuvaa valtaa. Lapsen etu on lastensuojelun perustana. Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kaikis-

sa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ennen kaikkea otettava huomioon lapsen etu. (Lapsen oikeuksien yleissopimus, 60/1991.)

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun perhe- ja lapsikohtaisen työn tarkoitus on auttaa huoltajia lasten kasvatuksessa. Lastensuojelun yleinen tehtävä on toimia kunnassa asuvien lasten hyvinvoinnin edistämisen tukena. (Ikonen 2013, 23.) Lastensuojelun päämääränä on parantaa lapsen suosiollista hyvinvointia ja kehitystä. Lastensuojelun tarkoitus on ehkäistä perheen ja lapsen ongelmia sekä puuttua varhain huomattuihin pulmiin. Lapsen etu on herkeämättä pidätettävä ensisijaisena. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4 §.) Lastensuojelutyö jakautuu moniin eri prosesseihin. Lastensuojelutyö sisältää perheen ja lasten palvelut ennalta ehkäisevästä työstä jälkihuoltoon. Perhe- ja lapsikohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, huostaanotto, lapsen kiireellinen sijoitus, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Seuraavaksi käsitellään lastensuojelun eri osa-alueita tarkemmin, ja sitä kuinka lastensuojelun eri osa-alueet liittyvät ja näkyvät luokanopettajan työssä.

3.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki (417/2007) on erityislaki, joka säätelee lastensuojelutoimintaa. Lain tärkeimpänä päämääränä on taata lapsen edun ja oikeuksien huomioon ottaminen sekä turvata lapsen ja hänen perheensä vaatimat tukitoimet ja palvelut. (THL 2021.) Suomessa lastensuojelulaki on ensimmäisen kerran astunut voimaan 1.1.1937 (Pulma & Turpeinen 1987). Vuoden 2008 alussa astui voimaan nykyinen lastensuojelulaki. Lain uutena tarkoituksena oli siirtää lastensuojelun painopiste korjaavista palveluista varhaiseen puuttumiseen ja tukeen. Koulun henkilöstö ja luokanopettajat ovat avainasemassa varhaisen puuttumisen ja tuen tarpeen huomioinnissa heidän viettäessä lasten kanssa suuren osan päivästä. Uuden lastensuojelulain tarkoituksena oli myös tehostaa perheiden ja lasten avun saamista, parantaa perheiden ja lasten oikeusturvaa, lujittaa lasten osallisuutta, ja optimoida viranomaisten välistä yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 21.) Luokanopettajat voivat mahdollisesti työssään kehittää kaikkia uuden lastensuojelulain osa-alueita ja omalla toiminnallaan parantaa esimerkiksi viranomaisten välistä yhteistyötä.

3.2 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitus on perheen ulkopuolisen tahon keino puuttua koko perheen ja lapsen elämään. Huoli lapsesta, joka esimerkiksi koulussa tiedostetaan, välittyy lapsen etua edistävälle taholle eli lastensuojelun työntekijöille yhteydenoton kautta. Yhteydenoton jälkeen heidän tehtävänsä on alkaa selvittämään asiaa tarkemmin. Huoli voi nousta koulussa esille muun muassa lapsen muuttuneesta käyttäytymisestä, lapsen puhuessa perheessä sattuneista huolestuttavista asioista tai lapsen kehossa on merkkejä pahoinpitelystä. Myös vanhemman päihtyneisyys lasta haettaessa tai tuotaessa tai lapsen pitkät, selittämättömät poissaolot koulusta saattavat nostaa esiin huolen lapsen hyvinvoinnista. (THL 2021.) Luokanopettajat ovat työnsä puolesta havainnoimassa lapsessa tai hänen toiminnassaan tai tilanteessaan tapahtuvat muutokset. Seuraavaksi esittelen taulukon (taulukko 1) avulla Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (2021) listaamia esimerkkiseikkoja, joiden ilmetessä tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus.

Taulukko 1. Esimerkkitapauksia, joiden ilmetessä tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus (THL 2021)

Esimerkkitapauksia
<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen tarpeiden laiminlyönti • Lapsen heitteillejätto • Pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö, tai niiden uhka • Puutteet hoidossa ja huolenpidossa • Lapsen huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus, oman hoidon laiminlyöminen • Arjen tukiverkon puute, jos se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin • Lapsen oma päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat, rikoksilla oireilu tai itsetuhoisuus • Vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat • Jatkuva koulunkäynnin laiminlyönti <ul style="list-style-type: none"> ○ Jos yksilöllisen oppilashuollon tarve johtuu vain oppimisvaikeuksista tai esimerkiksi terveydentilaa heikentävistä tekijöistä kouluympäristössä, ei asioita ole yleensä perusteltua ”delegoida” lastensuojelulle. ○ Jos koulu ei pysty omalla tuellaan ja oppilashuollon palveluiden avulla turvaamaan lapsen koulunkäyntiä, ja vanhemmat suhtautuvat asiaan välinpitämättömästi, on ilmoitus perusteltua tehdä.   • Lapsen suhteeton vastuu perheen arjesta esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi • Heikko taloudellinen tilanne, joka vaarantaa lapsen huolenpidon tai kehityksen

Jokaisella ihmisellä on oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli hänellä on huoli lapsesta tai hän on havainnut lastensuojelun tarvetta (Kivinen 1994, 72). Myös lapsi itse voi tehdä lastensuojeluilmoituksen (THL 2021.) Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (2022) ohjeistaa tiedottamaan huoltajia heti, kun huoli herää lapsen tilanteesta. Mikäli tilanne ei muutu, on huoltajia hyvä tiedottaa lastensuojeluilmoituksesta ja sen syistä. Lastensuojeluilmoituksen tekijän on kuitenkin pohdittava ilmoitusta tehdessä asian kiireellisyys. Aina huoltajien kanssa ei ole aikaa keskustella. Jos lapsen epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalirikoksen uhriksi, tulee lastensuojeluilmoitus tehdä ilmoittamatta asiasta huoltajille. Kuitenkaan selkeää ohjenuoraa huoltajien kanssa lastensuojeluilmoituksesta keskustelemisesta ei ole, vaan keskustelun tarve määräytyy tapauskohtaisesti. (THL 2022.) Tämä ohjeistus vaikuttaa myös luokanopettajien työhön.

3.3 Ilmoitusvelvollisuus

Suomessa tuli voimaan 1.4.2015 lastensuojelulain muutos (1302/2014). Muutoksella laajennettiin niiden henkilöiden ilmoitusvelvollisuutta, joilla on lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lisäksi näiden henkilöiden velvollisuutena jatkossa on tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Ilmoitusvelvollisen täytyy siirtää tieto eteenpäin, mikäli ilmoitusvelvollinen henkilö tai taho saa selville mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (Räty 2019, 221).

Lastensuojelulaissa on määrätty, että muun muassa kaikki lasten päivähoidon, nuorisotoimen, opetustoimen, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, koululaisten aamu- ja ilta-päivätoimintaa harjoittavan yksikön, lasten päivähoidon tai luottamustoimessa olevat tai vastaavaa toimintaa yksityisenä ammatinharjoittajana tai toimeksiantosuhteessa tuottavat ovat ilmoitusvelvollisia kunnan sosiaalihuollolle, mikäli saavat tietää työssään lapsesta, jonka tilanne edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä myös muut henkilöt riippumatta häntä mahdollisesti koskevista salassapitosäädöksistä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §.) On hyvä huomioida, että ilmoitusvelvollisuus koskee ainoastaan ilmoitusvelvollisen työssään saamia tietoja. Ilmoitusvelvollinen on oikeutettu tekemään lastensuojeluilmoituksen muualta saatujen tietojen perusteella. Kuitenkaan ilmoittamatta jättämisestä ei koidu seuraamuksia. Il-

moitusvelvollisuuden piiriin eivät kuulu opiskelijaharjoittelijat tai vapaaehtoistyöntekijät. Heillä, kuten kaikilla on oikeus ilmoituksen tekemiseen. (Räty 2019, 224–236.)

Kuitenkin on havaittu, että erityisesti opettajat raportoivat epäilyksestään lapsen henkeen tai terveyteen kohdistunutta rikoksesta harvemmin kuin pitäisi. Syitä, miksi opettajat eivät välttämättä tee lastensuojeluilmoitusta on useita: paljastusten seuraukset, väärät syytökset, pelko koulun ja perheen välisen suhteen huonontuminen. Lisäksi on myös huomattu, etteivät opettajat aina tiedä, miten toimia lastensuojeluilmoitusta vaativissa tilanteissa. Lisäksi opettajat ovat huolissaan oikeudellisista seuraamuksista, mikäli huoli osoittautuu vääräksi. On myös havaittu, etteivät opettajat ole välttämättä tietoisia velvollisuudestaan tehdä lastensuojeluilmoitus. Lisäksi tapaukset halutaan joskus pitää koulun sisällä. (Sinanan 2011, 59.) Myös Lastensuojelun Keskusliiton ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian (2010) kyselyn mukaan muun muassa kouluissa ja päivähoitossa tehdään useimmiten harvemmin lastensuojeluilmoituksia, kuin muissa ilmoitusvelvollisissa instituutioissa. Toisaalta samaisessa selvityksessä todetaan, että koulujen tekemien lastensuojeluilmoitusten määrä on lisääntynyt selvästi. (Paavola ym. 2010, 24.)

3.4 Ehkäisevä ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on vahvistaa lasten kehitystä, kasvua ja hyvinvointia sekä vanhemmuutta. Kun lapsi tai nuori tarvitsee erityistä tukea koulunkäyntiin, määritellään se ehkäiseväksi lastensuojeluksi. Nuorella tai lapsella on pääasiallinen oikeus saada tarvitsemansa erityinen opetus ja tuki koulujärjestelmän piiristä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§.)

Lastensuojelulain tavoitteena on perheen havaittuihin ongelmiin reagoiminen ja ongelmien ennaltaehkäisy. Jotta lapsen sijoitusta voitaisiin ehkäistä, avohuollon tukitoimia tulisi käyttää mahdollisimman laajasti. Lastensuojelussa viranomaisen on päätettävä käytettävissä olevista toimenpidevaihtoehdoista vaihtoehto, joka vähiten puuttuu perheen ongelmiin. Ensisijaisesti perheelle on ehdotettava avohuollon tukitoimia. Huostanotto on aina viimeisin vaihtoehto. (Räty 2019, 85.)

Jotta ehkäisevä lastensuojelu on vakiintunutta ja toimivaa, se tarvitsee tuekseen vakiintuneita rakenteita ja toimintakäytänteitä, jolloin kaikki työntekijät esimerkiksi peruspalveluissa voivat helposti toimia yhteistyössä lasten ja perheiden hyväksi. Ensisijaisesti peruspalveluiden kuten koulun tai päivähoidon tulee tukea lasta ja hänen perhettään tarjoamalla tukea, joka vastaa lapsen ja perheen tarpeita. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla tärkeää neuvotella lastensuojelun asiantuntijoiden kanssa erityisen tuen suuntaamisesta ja riittävydestä. Koulua ja etenkin luokanopettajia voidaan pitää avainasemassa havaintajoina lasten pulmatilanteissa ja kunnissa on tärkeää käydä keskustelua siitä, miten tätä asiantuntijuutta voitaisiin nykyistä enemmän hyödyntää ehkäisevän lastensuojelutyön kentällä. (Paavola ym. 2010, 23–25.)

4 OPETTAJAN AMMATILLINEN TOIMINTA JA EETTISYYS

Suomessa opettajan ammatti lukeutuu ammatteihin, joita sanotaan professioiksi. Näissä ammateissa ammattietiikka on merkittävä osa-alue, joka vaatii ammatin eettisiä ohjeita näiden haasteiden kohtaamiseen sekä eettisten haasteiden pohdintaa. (Tirri & Kuusisto 2019, 11.) Opettajat koulutetaan heille annettuun erityistehtävään korkeatasoisella koulutuksella. Yhteiskunnan on kyettävä turvautumaan opettajan menettelevän eettisesti kaikissa, joskus myös nopeaa päätöksentekoa vaativissa ja vaikeasti määriteltävissä olosuhteissa. Opettajan tehtävässä vaaditaan itsenäistä ja erityistä valmiutta toimia työssään eettisiä ongelmia kohdatessaan ja herkkyyttä huomata opetustyöhön liittyviä eettisiä ongelmia sekä, korkeaa ammattietiikka noudattaen. (Tirri & Kuusisto, 2019 11–12; Opettajien ammattijärjestö [OAJ] 2020.) Opetustyöhön liittyviä eettisiä ongelmia luokanopettajat kohtaavat esimerkiksi silloin, kun he joutuvat pohtimaan mahdollista lastensuojeluilmoituksen tekoa.

Opettajan työssä on tehtävä ero eettisten ja juridisten kysymysten välillä. Opetustyötä koskevassa normistossa ja lainsäädännössä määritellään opettajan vastuu ja perustehtävä. Opetussuunnitelma määrittää opetuksen sisällön. Ammattikäytäntöjä ohjataan asetuksilla, laeilla, ja normeilla. Ammattietiikka ei puolestaan perustu ulkopuoliseen valvontaan tai pakkoon, vaan sisäistettyyn käsitykseen ammatin moraalisesta haastavuudesta. Opettajilla asiantuntemuksensa ja koulutuksensa kautta melko laaja vapaus muodostaa opetus itsensä näköiseksi ja valita pedagogiset toimintatapansa, vaikka opetussuunnitelma antaakin raamit opettajan työlle. Vapauteen sisältyy lisäksi vastuu, sillä opettajat ovat itse vastuussa tekemistään ratkaisuksista. (Moilanen 2006; Tirri & Kuusisto, 2019, 12; OAJ 2020.) Ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi siihen, onko opettaja päättänyt tehdä vai jättää tekemättä lastensuojeluilmoituksen.

Opettajan ammatti on haastava ihmissuhdeammatti. Koulumaailma on täynnä ristiriitoja, monenlaisia kohtaamisia sekä erilaisuutta. Opettajan ammatti edellyttää sekä toisten ihmisten ymmärtämistä että opetettavan asian hallitsemista ja lisäksi vastavuoroisuutta. (Mikkola & Välijärvi 2014, 56.) Monimutkaiset tekijät asettavat rajoja opettajan tunteesta oikeasta toimintavasta, ja he voivat joutua toimimaan ja tekemään päätöksiä vastoin ohjeita. Tällöin voi muodostua tilanteita, joihin liittyy hätäännystä ja eettisiä konflikteja. (Husu & Tirri, 2007.) Opettajan on työssään pystyttävä olemaan tietoinen tilan-

teiden mutkikkuudesta ja arvioimaan menettely tapaansa samalla kun toimii eli pohtia mitä, miksi ja miten tekee mahdollisia päätöksiä. Forsberg (2012, 10) hyödyntää käsitettä moraalinen järkeily. Sellaista ajattelua opettaja vaatii suunnan näyttäjänä mutkikkaisissa työtilanteissa. Moraalista järkeilyä vaaditaan, kun valmiilla käytännöillä, säännöillä ja rutiineilla ei pystytä selvittämään tilannetta (Sykes 2009,8). Lisäksi moraalinen järkeily edellyttää moraalisten ja eettisten kysymysten tunnistamista sekä käsitystä siitä, mikä on hyvää tai huonoa (Forsberg 2012, 16–17; Sykes 2009, 30).

Opettajan eettisten periaatteet muodostuvat arvoista, joita ovat totuudellisuus, ihmisarvo, vastuu ja vapaus sekä oikeudenmukaisuus. Ensimmäisenä Pohjoismaana Suomessa saatettiin julkisuuteen opettajan ammattieettiset ohjeet vuonna 1998. Ohjeet on tarkoituksella suunniteltu löysiksi, jotta ne olisivat käytännöllisiä mahdollisimman monenlaisessa opetustyössä (Tirri & Kuusisto, 2019, 12–14.) Eettisten periaatteiden on tarkoituksena tuoda opettajan tehtävään sisältyvä eettisyys näkyvämmäksi. Opettajan yksi tärkeimmistä resursseista on hyvä ammattietiikka (OAJ 2020).

Eettisyys kattaa pohdintaa muun muassa siitä, mitkä päämäärät ja tavoitteet ovat opetustyössä oikeita ja hyväksyttäviä. Lisäksi eettisyys pohtii, miten pitkällä aikavälillä ja keiden kaikkien osalta asioita tulisi tarkastella. Opettaja on jouduttava tehtävässään harkitsemaan, millaiset menettelytavat ovat hyviä ja oikeita sekä miten ihmisiä tulee kohdella. Tämän lisäksi tulee pohtia, millainen vallankäyttö on hyväksyttävää ja oikeutettua. (Lämsä 2009, 151–152.) Koulun lastensuojelun vaikeita tilanteita ei voida selvittää ainoastaan soveltamalla jotain etukäteen määritettyjä prosesseja tai juridisia argumentteja, sillä ainoastaan tukeutumalla niihin, voi tehtävässä jäädä moraaliset ja eettiset periaatteet. Munron (2009, 1) mukaan lastensuojelutyö, joka tapahtuu myös kouluissa pitää aina sisällään epävarmuutta, monitulkintaisuutta ja erehtyväisyyttä.

5 LASTENSUOJELU KOULUISSA

5.1 Salassapito ja vaitiolo-velvollisuus opettajan työssä

Luokanopettaja vastaanottaa työssään tietoonsa monesti henkilökohtaisia asioita ja arkaluontoisia tietoja oppilaasta ja hänen perheestään. Perheen ja lapsen intimitetin turvaamiseksi laissa on säädetty, kuinka opettajan tulee käsitellä tämän kaltaista tietoa. Ilmoitusvelvollisuuden ohella opettajaa koskee lisäksi joissakin olosuhteissa vaitiolo-velvollisuus. Perusopetuslain (628/1998) 40 § käsittelee salassapitoa. Lain mukaan opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, rehtorit, tuntiopettajat, luokanopettajat, koulunkäyntiavustajat ja muu henkilöstö sekä opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luvattomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai tässä laissa tarkoitetun henkilöstön tai heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta.

Lisäksi henkilötietolaissa (22.4.1999/523) painotetaan henkilötietojen huolellista ja asianmukaista käsittelyä. Laissa korostetaan, ettei ulkopuolisten tule vastaanottaa tietoonsa yksityisiä henkilöjä käsitteleviä kirjauksia. Lisäksi perusopetuslain (628/1998) 40 §:ssä mainitaan, että kouluterveydenhuoltoa ja muusta oppilashuoltoa järjestävät henkilöt saavat sen estämättä, mitä 1 momentissa tai salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään, antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Oppilaiden asioiden huolehtimiseksi, opettajat tekevät monesti yhteistyötä useiden eri toimijoiden kanssa. Moniammatillisissa verkostoissa työskennellessä opettaja voi joskus tuntea hankalaksi eritellä, mitä tietoja hän voi oppilaasta ja tämän perheestä antaa muille rikkomatta salassapitosäädöksiä. Mahkosen (2003) mukaan ohjenuorana voidaan todeta, ettei oppilaiden elämään yhdistyviä asioita saa antaa muiden tietoon muutoin kuin ammatillisessa tarkoituksessa. Yhteistyösuhteissa on hyvä miettiä tietoja pyytävien osapuolten tarkoituksenmukaisuutta.

Lisäksi Mahkosen mukaan (2003) eräänlaisena nyrkkisääntönä voidaan ajatella sitä, että mikäli ammattilaisten perustehtävät ovat samaan tavoitteeseen suuntaavia, yhteistyöhön tulisi asennoitua myönteisesti. Ilmoitusvelvollisuus menee aina edelle tilanteissa, joissa

opettaja kenties pohtii, kumpi menee edelle, ilmoitusvelvollisuus vai salassapitovelvollisuus. Yleensä ilmoitusvelvollisuuden ja salassapidon ja vastakkainasettelun taka-alalta löytyy monesti tarve turvata oma ammatillinen selusta. Esimerkiksi opettaja, joka ei tunne lakia voi pelätä joutuvansa vastuuseen virkavirheestä lastensuojeluilmoitusta tehdessä, mikäli hän uskoo salassapidon kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden edelle. Näin asia ei kuitenkaan ole. Ilmoittamatta jättäminen virka-aikana päinvastoin on rikoslaissa kriminalisoitu.

5.2 Kodin ja koulun yhteistyö

Puhuttaessa kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä puhutaan muun muassa termeillä kasvatusvuorovaikutus ja kasvatuskumppanuus. Käsitteillä halutaan painottaa tasavertaista ja molemminpuolista yhteistyötä lapsen kasvatuksessa. Tärkeää yhteistyölle on, että opettajat ja huoltajat tavoittavat molemminpuolisen luottamuksen kasvatuskumppaneina. Koulun ja kodin välisen hyvän yhteistyön on todettu edistävän lapsen turvallista kehitystä ja kasvua, joten aikomus vuorovaikutukseen ja kasvatuskumppanuuteen tavoittelee pohjimmiltaan lapsen etua. (Opetushallitus 2007, 11.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa [POPS] (2004, 22) mainitaan lisäksi yhteisvastuullinen kasvatusta, jossa tärkeimmiksi yhteistyön pohjiksi nostetaan osapuolien keskinäinen kunnioitus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Lapsen ensisijaisia kasvattajia ovat huoltajat. Koulun tehtävä on tukea ja auttaa kotien kasvatustehtävää sekä pitää huolta oppilaan opetuksesta ja kasvatuksesta kouluyhteisön jäsenenä.

Opetussuunnitelma kehottaa opettajilta aktiivista aloitetta yhteistyössä (POPS 2010, 34), jolloin velvollisuus yhteistyön toteutumisesta on ensisijaisesti koululla. Yhteistyöstä ei siltikään voida puhua, ellei se ole molemmin puoleista ja vastavuoroista (Opetushallitus 2007, 11; Huhtanen 2007, 159). Työntekijöiden ja huoltajien yhteistyön tavoitteena on liittää kaksi resurssia lapsen tukemiseksi. Perhe on oman elämänsä asiantuntijana. Opettaja puolestaan kasvun ja kehityksen asiantuntijana samanvertaisena yhteistyökumppanina. Tällöin osapuolet lupautuvat pitämään kiinni yhteisistä lapsen edun mukaisista sopimuksista ja tavoitteista sekä toimimaan lapsen edun mukaisesti (Arnkil & Eriksson 2012, 30–37). Vaikka huoltajat ja opettajat ovat tasavertaisia kasvatuskumppaneita, opettajaa sitoo lait ja velvollisuudet muun muassa lastensuojeluilmoituksen tekemisen suhteen.

5.3 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Suomalaisessa peruskoulussa on käytössä eri oppimisen ja koulunkäynnin tuen muotoja, joilla voidaan tukea oppilaan koulunkäyntiä. Oppilas voi tarvita koulunkäynnissä ja oppimisessa tukea pitempiaikaisesti tai tilapäisesti. Tuen tarve saattaa vaihdella vähäisestä voimakkaampaan tai oppilas saattaa kaivata moninaista tukea samanaikaisesti. Koulun tarjoama tuki vaihtelee vaikeuksien laajuudesta ja laadusta. Yhteistyö huoltajan ja oppilaan kanssa on hyödyllistä sekä tarpeiden kartoittamisen että tuen suunnittelun ja toimivan toteuttamisen kannalta. Oppilalle tarjotun tuen tulee olla hyvin suunniteltua, joustavaa ja tuen tarpeen mukaisesti muuttuvaa. Tukimuotoja hyödynnetään joko yksittein tai yhdessä toisiaan monipuolistavina. Tukea tarjotaan sen tasoisena ja niin pitkään kuin se on tarpeen. Koulunkäynnin ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tuen tasoista oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Tukimuotoja ovat muun muassa osa-aikainen erityisopetus, tukiopetus, erityiset apuvälineet ja avustajapalvelut. Kaikilla tuen tasolla voidaan käyttää jokaista eri tukimuotoa paitsi erityisen tuen päätökseen pohjautuvaa erityisopetusta. Oppilas voi lisäksi saada perusopetuslaissa säädetyn oppimisen ja koulunkäynnin tuen ohella oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädettyä yksilökohtaista oppilashuoltoa. (Opetushallitus, 2020).

Yleistä tukea annetaan välittömästi tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen alkaminen vaadi erillisiä päätöksiä tai tutkimuksia. Tuen tarpeen lisääntyessä oppilaan tulee antaa tehostettua tukea. (Opetushallitus 2020.) Oppimissuunnitelmaa vastaavaa tehostettua tukea on annettava oppilalle, joka kaipaa koulunkäynnissään tai oppimisessaan yhtäaikaisesti monia tai säännöllisiä tukimuotoja. Tehostetun tuen alkaminen käydään läpi moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa pedagogisen arvioin pohjalta. Tehostettua tukea vastaanottavalle oppilalle tehdään oppimissuunnitelma yhdessä oppilaan vanhempien ja oppilaan kanssa. Opetuksen järjestäjän tehtävä erityisen tuen antamista koskeva kirjallinen päätös, jos oppilalle annettava tehostettu tuki ei riitä. Ennen päätöksentekoa tulee tehdä moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa pedagoginen selvitys erityisen tuen tarpeesta, joka perustuu oppilaan kokonaistilanteen arvioon ja oppilaan samaan tehostettuun tukeen. Huoltajia ja oppilasta on kuultava ennen kuin erityisestä tuesta päätetään. Erityistä tukea koskevaan selvitykseen tarvittaessa täydennetään lääketieteellisellä tai psykologin asiantuntijalau-

sunnolla tai verrannollisella sosiaalisella selvityksellä. (Perusopetuslaki 477/2003, 16 §, 16 a §, 17 §.)

5.4 Oppilashuoltotyö

Lasten hyvinvointiin on panostettava opetusympäristössä lasten viettäessä suuren osan päivästä koulussa. Hyvinvoinnin takaamiseksi kouluissa on pidettävä lakisääteistä, koulun erityis- ja tukipalveluihin sisältyvää oppilashuoltoa (Ekebom, ym. 2000, 147–148). Usein lastensuojelun tarve tulee koulussa esiin nimenomaan oppilashuollon kautta, jolloin oppilashuollon toiminta on erittäin merkittävää (Mahkonen 2003).

Oppilashuolto on toimintaa, joka kohdistuu oppilaan suotuisan fyysisen ja psyykkisen terveyden, hyvän oppimisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin auttamiseen. Lisäksi oppilashuolto on oppimisvaikeuksia sekä psyykkisiä, sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia korjaavaa toimintaa. (Mahkonen 2003, 175.) Oppilashuolto edistää oppilaan oppimista ja kasvua, opettajan työtä sekä vanhempien kasvatustyötä. Oppilashuolto käsittelee muun muassa yksittäisen oppilaan asioita, tekee arvioita tuki- ja erityisopetuksen tarpeellisuudesta, suunnittelee opetustyön oppilashuollollista toteutumista ja ottaa osaa koulun sisäiseen kehittämiseen. (Peltonen & Säävälä 2001, 185.)

Oppilashuoltoryhmä nimikettä käytetään kouluissa oppilashuoltotyötä toteuttavasta yhteistyöverkostosta. Oppilashuoltoryhmä on koulun sisäinen moniammatillinen tiimi, (Peltonen & Säävälä 2001, 185,) jonka toteuttajina toimivat muun muassa opettajat, rehtorit, koulupsykologit, kouluterveydenhuollon työntekijät, koulun sosiaalityöntekijät sekä erityistyöntekijät. Tyypillistä oppilashuoltoryhmälle on verkostoituminen kunnassa toimivien muiden viranomaisten kanssa, kuten poliisi ja lastensuojelu. Oppilashuollon voidaan ajatella olevan risteyskohta, jossa eri toimijat tapaavat toisensa yhteisen asian vuoksi. (Mahkonen 2003, 174–175.) Eri toimijoista rakentuva oppilashuoltoryhmä tuo vaihtoehtoisia lähestymismalleja sekä laajempaa ja avoimempaa näkökulmaa ongelmatilanteisiin. Moniammatillisuudesta on siis hyötyä. (Peltonen & Säävälä 2001, 190.)

Koulun sosiaalityöntekijää eli koulukuraattoria voidaan pitää merkittävänä toimijana oppilashuollon ja koulussa tehtävän sosiaalityön kannalta (Ekebom, ym. 2000, 94–95). Koulukuraattori toimii monimuotoisen tehtävänsä kautta koulun psykososiaalisten riski-

tekijöiden tunnustajana, ehkäisijänä ja ongelmatilanteisiin puuttujana (Akselin 2002, 60). Koulukuraattori tuo ryhmään sosiaalityön näkökulman, ja on sitä kautta oppilashuollon tärkeä jäsen. Koulukuraattorin työhön kuuluu oppilashuoltoon osallistumisen lisäksi erilaiset keskustelut oppilaan, tämän perheen ja koulun henkilökunnan kanssa sekä erilaisten moniammatillisten neuvottelujen järjestäminen. Lähinnä keskustelut ja neuvottelut ovat oppilasta tukevia, olosuhteita selvitteleviä ja yhteistyötä ohjaavia. Koulukuraattori pyrkii työskentelemään niin, että kaikki käytössä olevat toimintamallit, resurssit ja yhteistyöverkostot hyödynnettäisiin. Kaikessa koulukuraattorin toiminnassa tavoitteena on oppilaan hyvinvoinnin edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja elämäntilanteen vahvistaminen. Yleisimpiä tilanteita, joissa huoltaja, oppilas tai opettaja voi kääntyä koulukuraattorin puoleen ovat esimerkiksi oppilaan vaikeudet kaverisuhteissa, päihitteet, luvattomat poissaolot, kiusaaminen, jännittäminen ja pelot sekä kotihuolet. (Ekebon, ym. 2000, 94–95.)

Oppilashuoltoryhmän toimintatavat ja tavoitteet vaihtelevat eri koulujen välillä (Peltonen & Säävälä 2001, 185). Siitä huolimatta on yhteistä, että oppilashuoltoryhmän toiminta on aina luottamuksellista. Oppilashuoltoryhmä toimii tyypillisesti rehtorin johdolla, jolloin hänen voidaan ajatella olevan ryhmän tärkein jäsen. Useimmiten opettaja ottaa osaa oppilashuoltoryhmän työskentelyyn ainoastaan silloin, kun hänen oman oppilaansa asiat tarvitsevat oppilashuollollista tarkastelua. Tosin osassa kouluissa oppilashuoltoryhmässä toimii vakituinen opettajajäsen. On tärkeää, että muun opettajakunnan ja oppilashuoltoryhmän välinen yhteistyö toimii virheettömästi riippumatta oppilashuoltoryhmän toimijoista. (Ekebon, ym. 2000, 92–93.)

Tuloksekas oppilashuollollinen toiminta vaatii toimijoiltaan panostusta ja aikaa. On kuitenkin huomioitava, että panostus ja omistautuminen korvaa itsensä takaisin sekä opettajan että oppilaan kertyneenä jaksamisena ja hyvinvointina. Esimerkiksi opettajan saadessa tukea oppilashuollosta oppilaan ongelman käsittelemiseen, opettajan työtaakka kevenee hänen pystyessään keskittymään perustehtäväänsä. (Tilus 2004, 153.)

5.5 Varhainen puuttuminen kouluissa

Suomessa on vakiintunut termi varhainen puuttuminen neutraalimman varhaisen väliintulon sijaan. Remsu ja Törrönen (2007) toteavat, että varhaisen puuttumisen termiin

saattaa liittyä negatiivissävyytteisiä merkityksiä, kuten yksityisasioihin sekaantumista ja ulkoapäin pakottamista. Satkan (2011, 61) mukaan Suomessa varsinainen varhaisen puuttumisen käsite on tullut käyttöön politiikassa ja mediassa hiljattain vuosituhaten vaihteessa. Preventiivinen ajattelu oli jo aiemmin tunnettua, mutta varhaisen puuttumisen termi oli uusi (Satka 2010, 184). Sitä aikaisemmin aiheesta puhuttiin monin eri käsittein, mutta kertautuviksi käsitteiksi nousivat pelko, huoli ja puuttuminen. Samoista asioista voidaan tällöin puhua usein eri käsittein, jotka saattavat sisältää eroavia merkityksiä. Käytän edellä mainitsemistani asioista huolimatta termiä varhainen puuttuminen, sen yleisyyden vuoksi.

Nuorten ja lasten ongelmat ovat moninaistuneet, mikä näkyy myös kouluissa. Huhtasen (2007, 28) mukaan oppilaiden ongelmien vaihtelun kirjon ollessa laaja on kuitenkin selvää, ettei opettajan ole mahdollista ratkaista kaikkia oppilaiden pulmia ja ongelmia. Opettaja voi kuitenkin puuttua niihin ja työnsä puolesta opettajan tuleekin toimia näin.

Varhaisella puuttumisella terminä tarkoitetaan niitä tapoja ja keinoja, joilla oppilaan oppimisen vaikeuksiin, käyttäytymiseen tai oppilaan hyvinvointiaan haittaaviin tekijöihin voidaan koulussa puuttua. Yksinkertaistettuna varhaisella puuttumisella tarkoitetaan sitä, että ongelmat havaintaan ja niihin yritetään löytää ratkaisuja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Perustana varhaisessa puuttumisessa on ensisijaisesti huoli lapsesta. Puuttumalla ongelmiin mahdollisimman aikaisin, pyritään ehkäisemään ongelmien kasautuminen ja kärjistyminen. Lisäksi lähtökohtana on ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä. Kriisitilanteen alkuvaiheessa on vielä paljon mahdollisuuksia löytää ratkaisuja ongelmaan ja tarjota tukea, siksi puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää. (Huhtanen 2007, 28–29.)

Varhainen puuttuminen on aina prosessi. Se alkaa kouluissa työntekijän pienistä havainnoista ja johtaa tarvittaviin tukitoimenpiteisiin. Kun opettaja huolestuu lapsesta ja hänen tilanteestaan, hän puhuu asiasta monesti kollegoiden kanssa. Asiasta tulee keskustella myös huoltajien kanssa, sillä koulun ja kodin välinen yhteistyö varhaisen puuttumisen prosessissa on ensiasteisen tärkeää. Vanhempien kantaa asioihin tulee kuunnella ja heidän tulee tietää koulussa tapahtuvista asioista. (Huhtanen 2007, 45–46.)

Huolen kasvaessa, opettajan omat voimavarat ja keinot toimia tilanteessa voivat ehtyä. Oppilashuolto yhteistyökumppaneineen kykenee parhaiten auttamaan opettajaa. Oppilashuollossa pohditaan, kuinka tilanteessa olisi parasta menetellä ja tarvittaessa oppilas sekä mahdollisesti myös hänen huoltajansa opastetaan erityisasiantuntijoiden piiriin. Riippuu ongelman luonteesta, mihin tukeen päädytään. (Huhtanen 2007, 45–46.) Tuki saattaa olla monen eri asiantuntijan antamaa kuntoutusta, terapiaa, erityisopetusta ja koulu- tai luokkaratkaisuja (Huhtanen 2007, 28–29). Lisäksi tuki saatetaan antaa lastensuojelullisten väliintulojen kautta tai avohuollon tukitoimien muodossa (Mahkonen 2003, 209). Ongelmiin lähdetään pohtimaan uusia ratkaisuja, mikäli tilanne ei tukitoimien avulla helpotu (Huhtanen 2007, 45–46)

5.6 Huolen puheeksi ottaminen

Perheen ongelmien ehkäisyn ja tukemisen kannalta varhainen huolen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää peruskoulussa. Tarkkaavaisuus tulee kiinnittää vanhemmuuden vahvistamiseen, sillä se ehkäisee mielenterveysongelmia, lapsen kehityksellisiä ongelmia, ei-toivotun käyttäytymisen riskitekijöitä, yleistä pahoinvointia sekä syrjäytymistä. Vanhempien vähäiseenkin huoleen tulee herkeämättä suhtautua vakavasti. (Halme & Perälä 2014.)

Varhainen avoin yhteistoiminta on prosessi, jossa ongelmat havaitaan ja niihin yritetään löytää ratkaisuja mahdollisimman nopeasti. Varhaisella avoimella yhteistoiminnalla tarkoitetaan erilaisia tapoja, joilla puututaan lapsen oppimisen pulmiin, käyttäytymiseen, tai hyvinvointia vaarantaviin tekijöihin. Varhainen avoin yhteistoiminta on ennaltaehkäisevää sekä kuntouttavaa toimintaa. Lisäksi toiminta on tapahtumasarja, joka alkaa, kun huolta herättäviä merkkejä havaitaan lapsen elämässä. Toiminta koskettaa lapsen lisäksi perhettä ja kasvuympäristöä, eikä ole ainoastaan lapsen ongelmiin paneutumista. Moniammatillinen yhteistyö on merkittävä varhaisen avoimen yhteistoiminnan ominaisuus. (Huhtanen 2007.) Hyvin toimiva moniammatillinen yhteistyö, tässä tapauksessa lastensuojelun ja koulun välillä, mahdollistaa nopean puuttumisen lapsen tilanteeseen ja avun saannin sekä yhteistyön avulla voidaan toisaalta myös välttää liian nopeita päätöksiä lapsen asiassa (Strid 2004, 250).

Huolen puheeksi ottaminen on merkittävä osa kunnioittavaa varhaista avointa yhteistoimintaa vanhemman ja luokanopettajan välillä. Menetelmä avustaa työntekijää puuttumaan huolutilanteisiin mahdollisimman nopeasti ja ottamaan huoli puheeksi. Työntekijän tulee ottaa oma huolensa puheeksi vanhempien kanssa ja samalla kehottaa vanhempia yhteistyöhön, jolloin opettaja saa apua oman huolensa vähentämiseksi. Yhteistyö toimii parhaiten, kun työntekijä nostaa keskustelussa esille perheen ja lapsen voimavaroja. Luottamuksellinen, tasa-arvoinen ja kunnioittava keskustelu ja kohtaaminen toteutuu, kun perheessä nähdään muun ohella positiivisia asioita pulmien lisäksi. Tämä kasvattaa uskoa ja toiveikkuutta tilanteen helpottumiseen. (Eriksson & Arnkil 2012.) Menetelmä edistää vaikean asian puheeksi ottamista kunnioittavasti ja tarjoaa samalla tukea perheelle.

5.7 Lastensuojelun asiakas oppilaana

Lastensuojelun avohuollon työntekijät toimivat osana moniammatillista ryhmää asiakkaan eli lapsen koulunkäynnin tukemisessa. Toisin sanoen tämä tarkoittaisi toimivaa tiedonkulkua perheen, koulun ja avohuollon välillä. Monesti ongelmana kaikesta huolimatta on, että koulun henkilökunnalla on liian vähän tietoa oppilaan mahdollisista käytössä olevista tukitoimista ja realistisesta tilanteesta. Esimerkiksi, jos lapsi sijoitetaan kiireellisesti pois perheensä luota, olisi lapsen koulunkäynnin tukemisen kannalta tärkeää, että lapsen opettajalle tulisi asiasta tietoa. Näin opettajan olisi helpompi kohdata oppilas tilanteen vaatimalla tavalla. Parhaimmassa tapauksessa tämä saattaisi kasvattaa opettajan ja oppilaan keskinäistä luottamusta. Koulunkäynnin jatkuminen normaalisti tilanteesta huolimatta edistää lapsen turvallisuuden tunnetta. (Taskinen, 2010, 12, 20–23.)

Opettajan tehdessä lastensuojeluilmoituksen, koulu tai opettaja ei välttämättä saa tietoonsa, miten ilmoitus on edennyt sosiaalitoimessa. Tilanne on opettajien ja koulun kannalta vaikea. Kuitenkin, jos syytä yhteistyölle ei nähdä, sosiaalitoimi ei saa puhua asiakkaan tilanteesta ilmoituksen tehneelle taholle. Lapsesta ja perheestä tulee lastensuojelun asiakkaita, jos lastensuojeluilmoituksen jälkeen tehdyn palvelutarpeen arvioinnin perusteella on tarvetta lastensuojelulle. Lastensuojelun asiakkaana oleva oppilas ei mahdollisesti erotu muusta luokasta lainkaan, eikä opettaja välttämättä silloin tiedä, oppilaan olevan esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä. Ongelmat ei

aina heijastu kouluun. Koulun olisi kuitenkin tärkeää saada tietää lastensuojelun asiakkuudesta, jotta oppilas voidaan kohdata hänen ja tilanteen tarvitsemalla tavalla. Tällöin opettajan on mahdollisesti helpompaa käsittää oppilaan tilanteen kokonaiskuva. Etenkin sijoitetun lapsen tapauksessa opettajalla pitäisi olla selvyys ja tieto lapsen tilanteesta, sillä lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle lyhyeksikin aikaa on oppilaalle suuri muutos. Samalla muutos voi näkyä monesti oppilaan koulunkäynnissä. Tällaisessa tilanteessa, kuten muutenkin, opettajan ja oppilaan luottamuksellinen ja hyvä suhde on oppilasta suojaava tekijä. Tästä syystä lapsella tulee olla tilaisuus rakentaa kestäviä suhteita koulun työntekijöihin, eikä oppilaan asioista vastaavia henkilöitä tulisi vaihtaa kuin painavista syistä. (Jahnukainen, 2012)

Oli oppilas lastensuojelunasiakas tai ei, jokainen lapsi on aina yksilöllinen. Avohuollon tukitoimin lasta voidaan auttaa esimerkiksi koulukiusaamisessa tai vanhempien jaksamisen vuoksi. Lastensuojelun tarpeeseen voi mahdollisesti olla aiheena moninaiset asiat. Tarve voi mahdollisesti liittyä vanhempaan, oppilaaseen tai vaikka oppilaan sisarukseen. Vaikka sijaishuollon piirissä olevia oppilaita yhdistää jokin kehitykseen ja kasvuun vaikuttanut riski tai vaaratekijä, ei heidän voida ajatella olevan samaa ryhmää. Sijoituksen tarpeeseen voi olla useita taustatekijöitä, ja ne ovat saattaneet vaikuttaa lapseen monin erilaisin tavoin. Tästä syystä ennakkoluuloton asenne heitä kohtaan ja yksilöllinen arviointi on erittäin tärkeää. Tunnilla häiriköivä ja levottomasti käyttäytyvä oppilas voi olla ahdistunut esimerkiksi vanhempien päihteiden käytöstä tai oppilaalla saattaa olla oppimis- tai keskittymishäiriö tai oppilas saattaa tarvita silmälasit tai kyse saattaa olla kaikesta aiemmin mainitusta. Oppimisvaikeuksia, käytöshäiriöitä tai oppimisen edellytyksiä ei voida siis nähdä vain sen kautta, että oppilas on lastensuojelun piirissä. (Jahnukainen, 2012.)

Asiakassuunnitelma tulee tehdä huolellisesti muiden ammattilaisten ja huoltajien kanssa yhteistyössä. Jos lastensuojelun avohuollon asiakkaalla on esimerkiksi haasteita koulun käynnissä, voi hänen oma sosiaaliohjaajansa tai sosiaalityöntekijänsä tulla kotiin aamu-toimiin tueksi ja saada hänet avustettua kouluun. Tämä esimerkki ja toiset tukitoimet tulee tulla asiakassuunnitelmassa ilmi mahdollisimman konkreettisesti, jotta niiden vaikutuksia ja toteutumista on mahdollista seurata. (Taskinen 2010, 12, 20–23.) Lastensuojelun avohuollon työntekijät työskentelevät osana moniammatillista joukkoa asiakkaan koulunkäynnin tukemisessa. Se taas tarkoittaisi sujuvaa tiedonkulkua perheen, koulun ja

avohuollon kesken. Usein kuitenkin ongelmana on, että oppilaan realistisesta tilanteesta ja mahdollisista käytössä olevista tukitoimista, on koululla kohtuuttoman vähän tietoa. Jos lapsi sijoitetaan esimerkiksi nopeasti pois perheensä luota, olisi lapsen koulunkäynnin tukemisen takia tärkeää, että tieto asiasta tulisi myös opettajalle. Näin opettajan olisi vaivattomampi kohdata oppilas tavalla, jonka tilanne vaatii. Kun opettajan on helpompi kohdata oppilas, voisi se lisätä oppilaan ja opettajan keskinäistä luottamusta. Koulunkäynnin jatkuminen tavallisesti, tilanteesta huolimatta, edistää lapsen turvallisuuden tunnetta. (Taskinen, 2010.) Ammattilaisten tulee turvata lapsen koulunkäynti tilanteen vaatimalla tavalla. Toisen oppilaan tapauksessa se saattaa tarkoittaa arjen strukturoinnin opettelua, toiselle keskusteluapua, kolmannelle aamulla kotoa hakemista ja kouluun vientiä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessia luokanopettajien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää eri tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeen taustalla. Lisäksi tavoitteena on selvittää tekijöitä, jotka saavat luokanopettajat tekemään tai jättämään tekemättä lastensuojeluilmoituksen. Tavoitteena on myös tutkimuksessa selvittää tekijöitä, jotka tukevat lastensuojeluilmoituksen tekoa ja taas päinvastoin tekijöitä, jotka estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa.

1. Mitä tekijöitä luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeeseen liittyen?
2. Mikä tai mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että luokanopettaja on tehnyt tai jättänyt tekemättä lastensuojeluilmoituksen?
  - 2.1 Mikä tai mitkä tekijät tukevat lastensuojeluilmoituksen tekoa?
  - 2.2 Mikä tai mitkä tekijät estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa?

6.2 Tutkimusstrategia

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisesta tutkimuksesta kirjoitetusta kansainvälisestä sekä kansallisesta kirjallisuudesta voi löytää monia eri tapoja luokitella, tyypitellä ja eritellä tutkimuksen kokonaisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 10). Elettyä elämää, asioiden välisiä, yhtä aikaa vaikuttavia, monen suuntaisia suhteita, on mahdollista kuvata laadullisen tutkimuksen avulla. Tutkimuksella yritetään ymmärtää tutkimuskohde kokonaisvaltaisesti. Laadullisella tutkimuksella saadut tulokset eivät siltikään ole absoluuttisia totuuksia. Tämän lisäksi tulokset ovat rajallisia, sillä tulokset ovat sidottuja tiettyyn paikkaan ja aikaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 61.) Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa tutkimusta ei ole mahdollista pilkkoa sel-

keisiin eri vaiheisiin, sillä vaiheet punoutuvat prosessimaisesti rinnakkain. Lisäksi aineiston tulkinnat rakentuvat prosessiluontoisesti vähittäin. (Kiviniemi 2018, 62.)

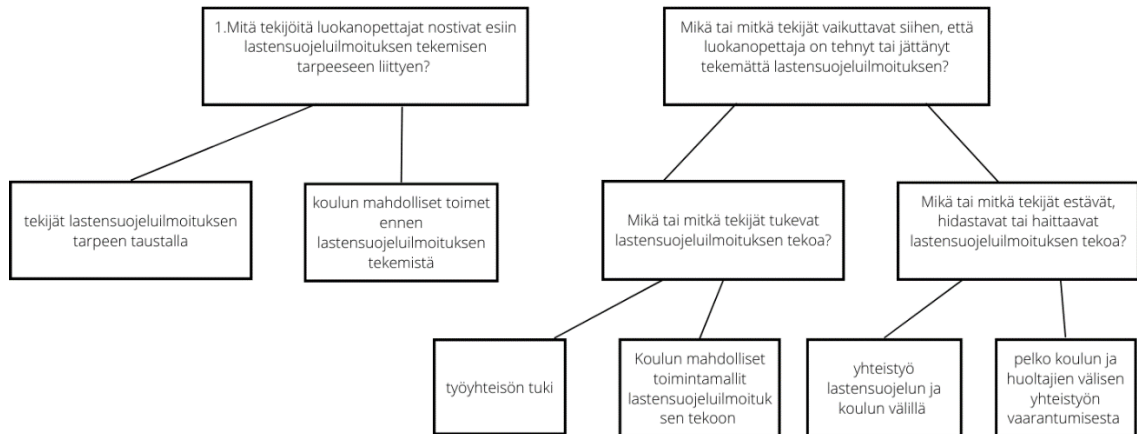
Tutkielman analyysitavaksi valitsin sisällönanalyysin. Sisällönanalyysissä aineistosta etsitään merkityksiä. Sisällönanalyysissä todellisuuden ymmärretään näyttäytyvän merkitysten kautta, jolloin se, mitä yksilö kokee todellisuudesta, on aina tulkittu yksilön omien merkityssisältöjen kautta. Merkityssisällöt punoutuvat yksilön elämän saatossa kokemusten kautta, ja merkitysten tutkiminen on näin kokemusten tutkimista. (Bengtsson 2016, 8.) Pyrin analyysissäni hahmottamaan luokanopettajien kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja pyrin muodostamaan ilmiöstä mahdollisimman yleistettävän ja tiiviin kuvauksen sisällönanalyysille tyypilliseen tapaan.

Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa teorialähtöisesti, teoriaohjaavasti tai aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisen tavoin teoriaohjaavassa lähestymistavassa aineistosta etsitään analyysiyksiköitä aineistolähtöisesti, kun taas teoriaohjaavassa analyysiyksiköiden muodostamista on johdattanut aikaisempi teoria tai tieto. Tutkimuksessa sovellan analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jonka avulla pyritään luomaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä kuljetaan empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä ilmiöstä, jota tutkitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–81, 103, 112, 117.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi toimii erinomaisesti luokanopettajien näkemyksiä koskevaan tutkimukseen, koska tutkielman tarkoituksena ei ole testata olemassa olevaa teoriaa, vaan lähestyä aihetta yksityiskohtaisesti ja monitahoisesti, ottaen huomioon haastateltavien erilaiset kokemukset lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyen. Koska tutkimukseni kohteena ovat aineistosta esiin nousevat luokanopettajien kokemukset lastensuojeluilmoituksesta ja sen tekemisestä, käytän analyysivaiheessa melko paljon suoria lainauksia luokanopettajilta. Tarkoitukseni on niiden avulla saada heidän äänensä ja kokemuksensa näkyväksi, jolloin aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii parhaiten tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi.

Sisällönanalyysi jaetaan kolmeen eri vaiheeseen, jotka ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Redusoinnilla tarkoitetaan kaiken tutkimuksen kannalta epäoleellisen aineiston karsimista pois. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–125.) Eli redusointi vaiheessa

tiivistin litteraatit, mutta säilytin silti edelleen alkuperäiset litteroinnit. Tämän jälkeen analyysin pääteemat hahmottuivat. Pystyin käymään redusoinnissa aineistoa läpi aihealueittain haastattelurunkoni avulla. Lähdin klusteroinnin, eli samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien läpi käymisen vaiheessa hahmottelemaan toistuvia teemoja ylös, enkä luonut vielä luokkia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–125). Tällöin oli selkeämpää hahmottaa analyysissä toistuvat pääteemat. Haastattelurunkoni käsitteli aihekohtaisesti tutkittavia ilmiöitä, mikä auttoi pääteemojen luomisessa. Loin jokaiselle pääteemalle oman Word-tiedoston, johon siirsin litteroitua aineistoa teemoittain. Abstrahointi oli vuorossa klusteroinnin jälkeen. Abstrahoinnissa erotellaan tutkimuksen kannalta merkittävä tieto (Bengtsson, 2016, 8). Lopuksi kävin jokaisen litteraatin väri kerrallaan vielä kerran läpi tutkien, mitä pääteemoihin sisältyy.

Tutkimuskysymykset muodostivat analyysiin kaksi pääluokkaan. Nämä pääluokat ovat: mitä tekijöitä luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla? ja mitä tai mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että luokanopettaja on tehnyt tai jättänyt tekemättä lastensuojeluilmoituksen? Ensimmäisen pääluokan alle muodostui kaksi alaluokkaa; tekijät lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla ja koulun mahdolliset toimet ennen lastensuojeluilmoituksen tekoa. Toisen tutkimuskysymyksessä oli kaksi alakysymystä, jotka ovat: mikä tai mitkä tekijät tukevat lastensuojeluilmoituksen tekoa? ja mikä tai mitkä tekijät estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa? Lisäksi alakysymysten alle syntyi vielä lisää luokkia, jotka ovat: työyhteisön tuki, koulun mahdolliset toimintamallit lastensuojeluilmoituksen tekoon sekä yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä sekä pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta. Havainnollistan luokkia kuvion avulla (kuvio 1.)

Kuvio 1. Analyysin pääteemat.

6.3 Tutkimusaineiston keruu ja haastateltavat

Tutkimusaineistoni koostui viidestä luokanopettajan haastattelusta. Keräsin tutkielman aineiston haastattelemalla luokanopettajia, jotka ovat olleet työelämässä vähintään viisi vuotta. Rajasin työkokemuksen, jotta opettajilla olisi tullut jo työelämän aikana vastaan tilanteita, joissa he ovat joutuneet miettimään lastensuojeluilmoituksen tekemistä tai tekemään lastensuojeluilmoituksen. Jaoin virallisen haastattelukutsun luokanopettajien facebook-ryhmässä. Ryhmän nimi on ”Alakoulun aarreaitta”. Ryhmässä on liki 42 tuhatta jäsentä, jolloin haastattelukutsu tavoitti monia luokanopettajia. Lisäksi pyysin eri koulujen rehtoreita välittämään haastattelukutsuani eteenpäin. Rehtorit välittivät sähköpostia eteenpäin heidän omissa sähköpostikanavissaan. Jaoin haastattelukutsua maaliskuussa 2022. Vaikka haastattelukutsu tavoitti monia luokanopettajia, oli haastateltavien saaminen hyvin haastavaa. Lopulta minuun otti yhteyttä yhteensä viisi luokanopettajaa. Heidän kanssaan sopisimme ajan haastattelua varten sähköpostitse. Toteutin haastattelut maalisi- ja huhtikuun aikana etäyhteyksien avulla. Kaikki haastattelut toteutettiin Zoom-palvelun kautta. Valitsin palvelun, sillä haastateltavat eivät tarvinneet sen käyttämiseen erikseen asennettavia sovelluksia tai rekisteröitymistä. Kaikki haastateltavat olivat tehneet opettajauransa aikana vähintään yhden lastensuojeluilmoituksen. Osa haastateltavista oli myös aiemmin toiminut erityisopettajana, jolloin he olivat tehneet useita lasten-

suojeiluilmoituksia. Haastateltavat olivat toimineet opettajina vähintään 13 vuotta ja enimmillään 30 vuotta.

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, sillä haastattelussa päästään ”suoraan kielelliseen vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa” (Hirsjärvi, ym. 2009). Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Koin, että aihe on arka ja siihen saattaa liittyä erilaisia kokemuksia, joista haastateltavat haluavat puhua luottamuksellisesti. Koin lisäksi olevan merkittävää päästä haastateltavan kanssa vuorovaikutukseen, sillä tutkittava aihe on arkaluontoinen. Näin tärkeänä, että haastateltavilla oli mahdollisuus keskustella aiheesta vapaamuotoisemmin ja kysyä tarkentavia kysymyksiä kuin esimerkiksi kirjoituspyyntö taas mahdollistaa. Teemahaastatteluissa edetään tyypillisesti tarkentavien kysymysten ja osittain etukäteen valittujen teemojen varassa. Haastattelurunko on joustava perustuen haastateltavien vastauksiin ja se antaa tilaa esittää esimerkiksi syventäviä ja tarkentavia ja kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64.) Tämä oli eduksi haastattelutilanteissa.

Käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä, sillä se mahdollisti parhaiten tutkittavan asian käyttämisen. Kysymykset ohjasivat keskustelua. Lisäksi kysymykset antoivat mahdollisuuden vastata omin sanoin ilman johdattelua. Kysymykset olivat kaikille myös samat, jolloin ne johdattivat haastateltavia vastaamaan tutkimuskysymyksiini. (ks. Eskola & Vastamäki 2010, 26–29.) Puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla oli mahdollista rajata keskustelujen teemat tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisiksi ja sain minimoitua ylimääräisen aineiston keräämisen.

Haastattelurungossa kartoitin aluksi yhdellä taustakysymyksellä haastateltavan taustaa. Kysyin haastateltavilta, kuinka kauan he ovat toimineet luokanopettajina. Taustakysymyksen jälkeen toteutin haastattelun puolistrukturoidulla teemahaastattelurungolla, jossa oli yhteensä 26 kysymystä (ks. liite 2). Puolistrukturoitu teemahaastattelu tuntui luonnolliselta valinnalta, koska kasvatustieteiden aiemmat tutkimukset luokanopettajien kokemuksista lastensuojeiluilmoituksen tekemisestä sekä tutkimuskysymykseni, joista olin kiinnostunut, tarjosivat rakenteen haastattelurungolle.

Ennen haastatteluiden tekemistä olin huolissani haastattelurunkoni haastavuudesta. Koen, että sen kokoaminen ja toteuttaminen, haastateltavien saamisen lisäksi, oli yksi tut-

kielman teon vaikeimmista vaiheista. Kysymyksiä oli melko paljon, mutta haastattelut eivät venyneet liian pitkiksi. Päinvastoin osa haastatteluista kesti melko lyhyen ajan. Lisäksi mietin haastateltavan aiheen arkaluontoisuutta. Pohdin, tulisiko minun pohjustaa aihetta ennen kysymyksiä jollain tavalla, mutta uskon, että haastateltavien tausta vähintään viidestä työvuodesta auttoi haastateltavia hahmottamaan näitä teemoja, eikä minun tarvinnut pohjustaa kysymyksiä sen tarkemmin. Haastateltavilla oli mahdollisuus koko haastattelun ajan kysyä tarkennuksia. Tutkielman kannalta keskeiset aiheet käytiin läpi jokaisen haastateltavan kanssa selkeiden kysymysten avulla, jolloin sain kerättyä kattavan aineiston. Haastattelurunkoni kuusi pääteemaa olivat 1) lastensuojeluilmoituksen tekeminen, 2) lapsen suojeleminen opettajan näkökulmasta, 3) lastensuojelulaki, 4) lastensuojelun ja koulun yhteistyö 5) ilmoituksen tekemiseen liittyvät toimintamallit ja 6) Lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättäminen.

Ensimmäinen teema käsitteli lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Teeman tarkoituksena oli selvittää, millaisia ajatuksia luokanopettajilla tulee mieleen ylipäättänsä lastensuojeluilmoituksesta sekä lastensuojeluilmoituksen teon eri vaiheista. Lisäksi tarkoitus oli selvittää, kenen kanssa luokanopettaja pystyy keskustelemaan työyhteisössä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä sekä minkä kaltaisia seuraamuksia luokanopettaja odottaa lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen ilmenevän. Toisessa teemassa selvitin eri tekijöitä, jotka saavat tai ovat saaneet luokanopettajat tekemään lastensuojeluilmoituksen. Lisäksi selvitin, mistä seikoista ja keneen liittyen luokanopettajat ovat huolissaan lastensuojeluilmoitusta tehdessä. Tällä kysymyksellä hain takaa luokanopettajan mahdollisia pelkoja esimerkiksi huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön vaarantumisesta lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen. Teemassa selvitettiin myös, kuinka usein luokanopettajat ajattelevat työssään lastensuojeluun liittyviä asioita sekä millaisiin toimiin luokanopettajat ovat ryhtyneet koulussa ennen varsinaisen lastensuojeluilmoituksen tekoa.

Kolmas teema käsitteli lastensuojelulakia. Teemassa oli tarkoitus selvittää, kuinka tuttu lastensuojelulaki luokanopettajille on muun muassa ilmoitusvelvollisuuden kautta. Lisäksi teemassa oli tarkoitus selvittää, olivatko haastateltavat joskus kiertäneet ilmoitusvelvollisuutta. Tällä kysymyksellä tarkoitin, että onko luokanopettaja tehnyt esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisen muutoksen lastensuojeluilmoituksen sijaan. Neljäs teema käsitteli lastensuojelun ja koulun välistä yhteistyötä. Kysymysten tarkoituksena oli sel-

vittää, tietävätkö luokanopettajan erilaisista lastensuojelun tarjoamista yhteistyömuodoista sekä onko luokanopettajille mahdollisesti kehitysehdotuksia lastensuojelun ja koulun yhteistyöhön.

Viides teema käsitteli lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyviä toimintamalleja. Teemassa luokanopettajia pyydettiin kuvailemaan koulun mahdollisia toimintamalleja ilmoituksen tekemisessä sekä nimeämään niille mahdollisia kehitysehdotuksia. Lisäksi teemassa selvitettiin, keneltä luokanopettajat ovat mahdollisesti työyhteisössään saaneet tukea lastensuojeluilmoituksen tekemisessä.

Viimeinen eli kuudes teema käsitteli lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämistä. Teemassa oli tarkoitus selvittää, onko luokanopettaja jättänyt ilmoituksen joskus tekemättä, vaikka hänellä oli herännyt huoli lapsen hyvinvoinnista sekä mitä ilmoittamatta jättämisestä seurasi tai onko hän katunut päätöstään.

Haastatteluiden kestot ajallisesti sijoittuivat 30–60 minuutin välille. Yhteenlaskettuina haastatteluaineistoa kertyi 2 tuntia ja 50 minuuttia. Litteroinnin tarkkuutena käytin sanasta sanaan litterointia. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 30 sivua, rivivälillä 1,5 ja fonttikoolla 12. Litteraateissa kirjain H kuvaa haastattelijaa ja kirjain O kuvaa haastateltavaa opettajaa. Haastattelut sujuivat hyvin ja kaikki viisi haastateltavaa vastasivat kattavasti sekä avoimesti haastattelukysymyksiini. He reflektoivat ja pohtivat kokemuksiinsa avoimesti. Lisäksi haastateltavat olivat kiitollisia, kun he saivat viedä tärkeää asiaa eteenpäin ja kertoa kokemuksistaan.

7 TULOKSET

Seuraavaksi käyn läpi tutkimuksen tulokset tutkimuskysymyksittäin. Lisäksi kokoan loppuun yhteenvedon tutkimuksen tuloksista.

7.1 Mitä tekijöitä luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tarpeeseen liittyen?

Tekijät lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla

Tässä luvussa käsittelen tekijöitä, joita haastateltavat nostivat lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Haastateltavat nostivat esiin yhteneväisesti eri tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Yleisesti eri tekijöitä, joita haastateltavat nostivat esille, olivat lapsen kaltoinkohtelu, fyysisen pahoinpitelyn merkit, heitteillejättö, väkivaltainen tai itsetuhoinen käytös, poissaolot, koulunkäynnin laiminlyönti tai muutos lapsen käyttämisessä. Haastateltavat luettelivat kaikki edellä mainitut mahdolliset tekijät lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla, mutta sen lisäksi haastateltavat kuvasit hyvin yksityiskohtaisesti tilanteita, joissa heillä oli herännyt huoli lasten hyvinvoinnista:

”Lapsen terveyteen kohdistuvaa eli, jos siel on jotain väkivaltaa niinku jotenkin huolta siitä, et sellasta mahdollisesti olis. Tai sitten nimenomaan sellasiin perustarpeisiin liittyvää laiminlyöntiä ja sitten toki niinku sellanen lapsen voimakas oirehtiminen, väkivaltainen käytös tai itsetuhoinen käytös.”

”Et lapsesta ei huolehdi kotona. On likaset vaatteet tai lapsen puheet on semmosia, että siel kotona jokin huonosti. Mut sit myös, jos on paljon poissaoloja ja sitten, et jos on vaikka semmonenki on ollu et läksyt on aina tekemättä ja koulunkäyntii ei tuettu siel kotona.”

Vain yksi haastateltavista nosti esiin kulttuuriset tekijät, jotka saattavat vaikuttaa opettajan päätöksentekoon lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuudesta. Kulttuuriset tekijät voivat myös vaikuttaa siihen, että opettajan tulee pohtia, mikä oikein ja mikä väärin. Haas-

tateltava nosti esiin, että opettajan tulee olla suvaitsevainen ja ”ymmärtää et ihmiset elää tosi eri tavalla”.

”Sitte tietysti toinen mikä on aika usein, et lapsen kotona se huolto ei niinku pelaa, et esimerkiks mä en tiedä missä se raja sit menee, kyl mä sit aattelen niinku aattelen, että opettajan pitää olla suvaitsevainen ja ymmärtää et ihmiset elää tosi eri tavalla.”

Haastateltava puhuu vastauksessaan myös ”rajasta”. Rajalla haastateltava tarkoittaa rajaa sen välillä, tuleeko opettajan jossakin tietyssä tilanteessa tehdä lastensuojeluilmoitus vai ei. Haastateltavat nostivat myös yhtäläisesti samoja tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla, kun lapsen hyvinvointia uhkaa jokin tekijä. Haastateltavat vastasit muun muassa seuraavanlaisesti kysymykseen: ”Minkälaiset tekijät herättävät huolesi lapsen hyvinvoinnin vaarantumisesta?”

”Puheet, joskus lapsi ei aina kerro, mutta joskus kun lapsi niinku kertoo jotain asiaa ni myös hyvin paljon puhumatta jätetyt asiat elikkä asiat, jotka on vaikeita ja joista ei ole ok puhua ni seki aina herättää vähä et jos jostain asiasta ei voi tavallisesti keskustella, niin herättää sit ajatuksia.”

”Varmaan just tavallaan se sellanen lapsen puheet niinku ja ehkä sellaset, jos lapsel on kauheen paljon päihteet puheissa tai just ne väkivaltaiset ajatukset, pelit. Tavallaan ikätasoon sopimattomat puheet ni se on varmaan sellanen keskeisin siinä.”

”No ihan siitä, et miltä se lapsi näyttää ja mitä se puhuu.”

Kolme viidestä haastateltavasta nosti esiin lapsen puheet tai puhumatta jättämisen esille, kun kysyttiin seikoista, jotka herättävät huolen lapsen hyvinvoinnin vaarantumisesta. Jos opettajalla herää huoli lapsen hyvinvoinnin vaarantumisesta, tulee hänen aina tutkia puheiden todenperäisyyttä ja mahdollisesti tehdä lastensuojeluilmoitus. Haastetta tuo kuitenkin se, että puheita tulee arvioida ja tulkita aina ikätasoisesti ja opettajalla tulee

olla kykyjä ymmärrystä esimerkiksi lapsen puheen kehityksen tasosta. Tämä herätti myös haastateltavissa keskustelua. Tilanteita ei nähty aina kovinkaan selkeinä, vaan ne vaativat paljon reflektointia kollegoiden kanssa ja sisälsi epävarmuutta.

Koulun mahdolliset toimet ennen lastensuojeluilmoituksen tekoa

Tässä kappaleessa pyrin avaamaan aineistosta nousseita, koulun mahdollisia toimia ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Tällä tarkoitetaan niitä toimia, joita opettajat ovat tehneet kouluissa huolen herätessä, mutta kuitenkin ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Aineistosta nousi melko monipuolisesti erilaisia toimia, joita opettajat ovat tehneet ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Kaikki haastateltavat nostivat esille sen, että kotia tulisi tiedottaa ensisijaisesti huolen herätessä. Toisena asiana esille nousi oppilashuollon konsultointi oppilaan tilanteesta. Kolmantena toimena ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä nousi koulun mahdolliset tuen muodot, joilla voidaan tukea oppilasta.

”-- kun pitkäaikasemmasta huolesta kyse niin kyl siin on jo oppilashuolto konsultoitu, kuraattorii, psykologii, terveydenhoitaja ja pohdittu sitä, miten koulussa tuetaan, pidetty palaverii vanhemman kanssa ja mietitty mitä tukea koti tarvitsee.”

”No erinäisiä palavereja ja aina tietenkin yhteys kotiin ja kyl siin yleensä on aina palaveerattu ennen ku lastensuojeluilmoitus tehdään. Ja erilaisiin tukitoimiin koitettu saada.”

”Kyl ensimmäinen askel on se, et oon kotiin yhteydessä.”

Aineistossa nousee selkeästi esiin oppilashuoltoryhmän merkitys kouluissa tapahtuvasta lastensuojelusta. Haastateltavat toivat haastatteluiden edetessä sen useaan otteeseen esiin ja oppilashuolto nähtiin jopa erittäin tärkeänä osana prosessia, heti vanhemmille kertomisen jälkeen. Lisäksi haastateltavat mainitsevat eri tuen muodot yhtenä toimena kouluissa ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Jos oppilaalla on ongelmia tai haasteita koulunkäynnissä, voidaan hänelle tarjota tukea siihen. Koulussa annettavia tuen muotoja on monia (ks. s. 14). Yksi haastateltavista nosti esille näkemyksen, jossa opettajan tulisi ensin tarkastaa, onko niin sanottu ”kotipesä” kunnossa ennen lastensuojeluilmoituksen tekoa. ”Kotipesällä” haastateltava tarkoittaa koulua ja sen mahdollisia

toimia, joilla tukea lapsen tilannetta. Näitä toimia voivat olla muun muassa aiemmin mainitut oppimisen ja koulunkäynnin tuen muodot.

”Mut joo mut kyl siinä siis joo jollain tavalla siinä pitää miettiä, että onko koulu tehnyt kaiken tarvittavan tukeakseen sitä lasta -- pitää miettiä et onks koulun odotukset realistiset siinä tilanteessa, et ehkä tavallaan varmistaa ne omat kotipesänsä niin sanotusti.”

Kaksi luokanopettajaa viittasi haastattelussa siihen, että lastensuojeluilmoitus on ”se viimeinen keino”. Toinen haastateltava myös mainitsi yrityksestä saada tukiverkostoa koulun ulkopuolelta ilman varsinaista lastensuojeluilmoitusta.

”Ja tavallaan, mitä verkostoo ehkä koulun ulkopuolelta perheneuvolaa, lasten psykiatrista poliklinikkaa jne. mitä kuntoutusta sosiaalityöntekijää, lastensuojelu niinku tavallaan saatas ilman sitä lastensuojeluilmoitusta varsinaisesti.”

”Ja sit ku sitä siit ruvetaan pohtimaan, ni mietitään tarvitaaks koulun puolest ensin kuraattorii, psykologii, psykiatrii ja totaa ehkä sit vast niitten jälkeen tulee se lastensuojelu. Et se on sit ehkä tavallaan se viimeinen keino.”

Haastateltavat eivät nähneet lastensuojeluilmoitusta ennaltaehkäisevänä toimena, vaan nimenomaan viimeisenä vaihtoehtona puuttua lapsen ja perheen tilanteeseen. Lastensuojeluilmoituksen tekoa halutaan välttää ja saada oppilas avun piiriin ilman varsinaista lastensuojeluilmoitusta.

7.2 Mikä tai mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että luokanopettaja on tehnyt tai jättänyt tekemättä lastensuojeluilmoituksen?

7.2.1 Mikä tai mitkä tekijät tukevat lastensuojeluilmoituksen tekoa?

Työyhteisön tuki

Haastateltavat kokivat työyhteisön tuen olevan suuressa roolissa lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Jokainen haastateltava kertoi saavansa tukea työyhteisössä esimerkiksi kollegalta, erityisopettajalta tai rehtorilta pohtiessaan ja mahdollisesti tehdessään lastensuojeluilmoituksen. Haastateltavat kokivat tärkeäksi sen, ettei kukaan jää yksin pohtimaan mahdollisen lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuutta ja tekoa. Yksi haastateltava mainitsi oman työyhteisönsä pyrkivän aina siihen, ettei kukaan joutuisi yksin tekemään lastensuojeluilmoitusta.

”Kyl mul on täs tää kollega, jonka kans paljon asioita jaetaan, et tietenki tiedostetaan et meil on nää vaitiolovelvollisuudet puolin toisin, mut se on tosi tärkeetä et pystyy jonkun kans näit asioi jakamaan.”

”Kyl se on tavallaan ne kollegat, jotka tavallaan tuntee sen oppilaan, et erityisopettaja, luokanopettaja, rehtori ja oppilashuolto, niin siitä tiimistä pyritään et kukaan ei yksin näitä asioita pohdi tai yksin tee ilmoituksia.”

Aineistosta nousi esiin, kuinka luokanopettajien työyhteisössä saama tuki on varmasti ensiarvoisen tärkeää, heidän pohtiessa mahdollista lastensuojeluilmoitusta. On hienoa, että ainakin joissain työyhteisöissä pyritään siihen, ettei kukaan jää yksin pohtimaan mahdollista lastensuojeluilmoitusta. Haastateltavat näkivät mahdollisuuden jakaa huolta jostakin oppilaasta, työhyvinvointia lisäävänä tekijänä. Kollegoiden tuki nousikin esiin jokaisessa haastattelussa ja sen merkitys korostui läpi haastatteluiden, jokaisessa vaiheessa osana niin sanottua prosessia lastensuojeluilmoituksen ympärillä.

Haastateltavat mainitsivat rehtorin useaan otteeseen puhuttaessa mahdollisen lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Rehtorit ovat muun muassa tukeneet haastateltavia lasten-

suojeluilmoitusten teossa. Yksi haastateltava myös mainitsi, ettei lastensuojeluilmoitusta tule tehdä, ellei rehtoria ole informoitu asiasta.

”Ilman rehtorin konsultaatiota ei kyl tehdä lastensuojeluilmoituksia.”

”Täytyy sanoo etten oo ikinä tehny lastensuojeluilmoitusta ilman, että olen infonnut koulussa aikasemmin, esimerkiks sille rehtorille olen kertonut, että olen tekemässä lastensuojeluilmoitusta.”

Rehtori on tärkeä osa koulun työyhteisöä. Haastateltavien mukaan rehtoria informoidaan mahdollisesta lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuudesta aina ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Rehtorin ei kuitenkaan mainita yhdessäkään haastattelussa olevan luokanopettajien lähin tukihenkilö lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuudesta keskustellessa ja tehdessä.

Koulun mahdolliset toimintamallit lastensuojeluilmoituksen teossa

Haastattelun yksi teema käsitteli lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyviä toimintamalleja. Haastattelussa kysyttiin luokanopettajilta muun muassa, miten lastensuojeluilmoitus käytännössä tehdään, eli haastateltavia pyydettiin kuvailemaan koulun mahdollisia toimintamalleja lastensuojeluilmoituksen teossa. Luokanopettajat vastasivat kysymykseen seuraavanlaisesti:

”--pääosin kirjallisesti, joskus soittamalla ja toki myös me tehdään sitä, että me konsultoidaan lastensuojelua.”

”Meillä on siis aika selkee ohje siitä, et missä järjestyksessä edetään ja kenelle ilmoitetaan ja millä tavalla. Ei se sinänsä se itse ilmoituksen tekeminen oo isokaan juttu. Toki meillä varmaan on aika selkee ohje siihen, että se tehdään ja juuri sen tietyn protokollan mukaan ja kirjallisena. Ja tavallaan ennen sitä ilmoituksen tekemistä tiedotetaan just tavallaan et tiedotetaan oppilashuollon henkilökuntaa ja tiedotetaan huoltajia ennen

kuin se varsinainen ilmoitus tehdään. Tai välittömästi kun se ilmoitus on tehty ni ilmoitetaan, että sellainen on tehty, et tavallaan siitä menee tieto. Ja tavallaan tieto siitä, että se on nyt tehty koulusta virkavelvollisuuden määrittämänä se ilmoitus.”

”--netistä löytyy se valmis kaavake, minkä voi täyttää tai tulostaa ja toimittaa eteenpäin. Se nyt on ainaki se tapa. Ja varmaan sen yhteydes pitäis sit konsultoida sellasii ihmisii, jotka siihen tapaukseen liittyy.”

Kaikki haastateltavat kertoivat tekevänsä lastensuojeluilmoituksen aina kirjallisesti. Yllä olevista sitaateista ensimmäisessä mainitaan lastensuojeluilmoituksen konsultointi puhelimitse. Konsultointi ei kuitenkaan tarkoita, että haastateltava olisi tehnyt virallisen lastensuojeluilmoituksen puhelimitse. Seuraavien sitaattien haastateltavat työskentelivät samassa koulussa. Mielenkiintoista on se, että toinen kertoo koululla olevan ”aika selkee ohje, että missä järjestyksessä edetään ja kenelle ilmoitetaan ja millä tavalla”. Toinen luokanopettaja taas kertoo vähäsanaisesti: ”netistä löytyy se valmis kaavake, minkä voi täyttää ja toimittaa eteenpäin. Ja varmaan sen yhteydes pitäis sit konsultoida sellasii ihmisii, jotka siihen tapaukseen liittyy.” Sanat ”varmaan” ja ”pitäs” ei herätä kuuntelijassa ja lukijassa luottamusta sen suhteen, että haastateltava olisi täysin varma, koulun mahdollisista toimintamalleista lastensuojeluilmoituksen tekemisessä.

Haastattelussa kysyttiin vielä, miten koulun mahdollisia toimintamalleja lastensuojeluilmoituksen tekemisessä tulisi haastateltavien mielestä mahdollisesti kehittää. Yksi haastateltava nosti esille sen, että lastensuojeluilmoituksen teosta, ja koulun toimintamalleista sen tekemisessä ”ois hyvä joka vuosi käydä jonkinlainen keskustelu”. Haastateltava ehdottaa keskustelun olevan edes ”sellanen tiedotustyylinen”, jonka joko kuraattori tai rehtori käy läpi.

”--kyl varmaan et se [koulun toimintamallit lastensuojeluilmoituksen tekemiseen] ois ehkä asia, josta ois hyvä joka vuosi käydä jonkinlainen keskustelu. Niinku tai ees sellanen tiedotustyylinen niinku juttu, missä sitten niinku vaikka, on se sitten se kuraattori tai rehtori, joka käy nää asiat läpi, ni sellanen vois olla hyvä.”

7.2.2 Mikä tai mitkä tekijät estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa?

Seuraavissa kappaleissa käyn läpi lastensuojeluilmoituksen tekoa estäviä, hidastavia tai haittaavia tekijöitä. Aineistosta nousi esille kaksi teemaa, jotka estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa. Teemat ovat: tiedonkulku lastensuojelun ja koulun välillä sekä pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta.

Yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä

Kaikki viisi haastateltavaa kaipasivat parannusta lastensuojelun ja koulun väliseen yhteistyöhön. Parannuksia toivottiin etenkin lastensuojelun ja koulun väliseen tiedonkulkuun. Lastensuojelun ja koulun välistä tiedonkulkua kuvattiin myös termeillä ”molemminpuolinen yhteydenpito” ja ”info”. Lastensuojelun ja koulun välisestä yhteistyöstä toivottiin myös ”avoimempaa” ja ”molemminpuolista”.

”Toivoisin sellaista niinku avoimempaa. Jos lakeihin voitaisiin puuttua tai muuttaa jotain asiaa niin sitä, että se tiedonkulku ois molempiin suuntiin, elikkä kun tehdään lastensuojeluilmoitus niin se ei katkeaisi, vaan tiedettäisiin mahdolliset jatkotoimenpiteet myös sen ilmoituksen jälkeen.”

”--ois enemmän sellast kokonaisvaltast yhteistyötä.”

”No just siinä, et jos on tehty se ilmoitus, niin sitten sen jälkeen et koulukin ois kartalla, että missä mennään. Että, onko tapahtunut koulussa, se voi näyttäytyä koulussa niin ettei mitään ois tapahtunut. Koulussa se lapsi voi olla edelleen samassa jamaassa, vaikka jos on jotain koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, et vähän se epä tietoisuus, et se tiedonkulku ois parempi.”

”Et ehkä sellanen tärkeä parannus, mikä vois olla, niin on sellanen molemminpuolinen yhteydenpito”

Lisäksi yksi haastateltava kuvaa tarkemmin lastensuojelun ja koulun välistä yksipuolista tiedonkulkua. Luokanopettaja mainitsee, ettei ”oo ikinä ollu sellases tilanteessa, jossa

sosiaalitoimen puolesta oltais oltu yhteydessä kouluun, vaikka heillä ois ollu selkee käsitys siitä, että jotain tukitoimia vois koulussa tehdä”. Haastateltava toivoo lastensuojelun ja koulun välisille yhteydenotoille matalampaa kynnystä. Haastateltava ajattelee koululla olevan myös mahdollisuuksia eri tukimuotoihin, jos tuen tarve olisi paremmin tiedossa.

” --esimerkiksi en oo ikinä ollu sellases tilanteessa, jossa sosiaalitoimen puolesta oltais oltu yhteydessä kouluun, vaikka heillä ois ollu selkee käsitys siitä, että jotain tukitoimia koulussa vois tehdä. Et ehkä jotenki toivois matalampaa kynnystä siihen, koska mä kuitenkin pohdimmiltaan aattelen kyllä niinku, et me pystytään koulussa koulun toimin tukemaan lapsia tosi monilla eri tavoilla, kunhan me vaan tiedetään ja kylhän aika usein me sitä tukea niille lapsille annetaan, mut voi olla jotain kohtia, joissa voi olla niinku tarpeen saada lisää tietoa, koska -- lapsen tilanteeseen on voinu tullu tosi paljon muutoksia, mutta sitten ei välttämättä koulussa oo ollu niistä tietoa, koska kouluun ei oo tullu mitään tietoa niistä, ikään kuin mitään sellasta, en tarkoita virallista kautta, mut ei oo välttämättä kuullu huoltajilta mitään, et ainoa tieto voi olla lapsen antamat epäsuorat vihjeet, vaikka asumispaikan tai jonkun sellasen suhteen.”

”Tossa [lastensuojelun ja koulun välisessä yhteistyössä] toki hankaloittaa se tiedonsiirto ja ne vaitiolovelvollisuudet puolin toisin, mut et se et perhe antais luvan ja ois enemmän sellast kokonaisvaltast yhteistyötä.”

”Mä ymmärrän niinku sosiaalipuolen tiukat vaitiolovelvollisuudet ja muut, mut kyl joskus niinku aattelee et ehkä sellanen tärkeä parannus, mikä vois olla, niin on sellanen molemminpuolinen yhteydenpito.”

Haasteltavat kokivat, että yksipuolinen yhteistyö ja tiedonkulku lastensuojelun ja koulun välillä heikensi lastensuojelun tarpeen olevan lapsen tunnistamista ja tukemista,

jolloin se saattaa olla hidastava tai jopa haittaava tekijä lastensuojeluilmoituksen tekemisessä. Haastateltavat näkivät, että salassapito ja vaitiolovelvollisuus sekä koulun henkilöstön että lastensuojelun työntekijän puolelta hankaloitti koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä etenkin tiedonkulussa. Tämä taas vaikutti siihen, ettei opettaja saa lastensuojelulta välttämättä tarvitsemaansa tukea lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tai ylipäättänsä lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tunnistamiseen tai tukemiseen.

Luokanopettajat kaipaavat aineiston perusteella myös enemmän konkreettista yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Haastateltavat kaipasivat muun muassa lisää ”resursseja” lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tunnistamiseksi ja tukemiseksi. Yksi haastateltava kaipaasi kouluun myös omaa sosiaalityöntekijää.

”Ja resurssit on varmaan toinen, elikkä resursseja siihen [lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tunnistamiseksi ja tukemiseksi], että kun on tarvetta niin saataisiin työntekijää tai konkreettisia toimia.”

”Oishan se kauheen ihanaa et joka koulussa tai suuremmissa kouluissa ois se oma sosiaalityöntekijä ikään kuin siellä havainnoimassa, tukemassa ja konsultoitumassa opettajia sillon, kun niitä haasteita on.”

”Ennaltaehkäisevän toiminnan jalkautuminen kouluun ois tosi tärkeitä.”

Aineistossa jää kuitenkin epäselväksi, puuttuko haastateltavien työyhteisöstä koulukuraattori vai kaipaavatko he nimenomaan lastensuojelussa toimivaa sosiaalityöntekijän jalkautumista kouluihin. Luokanopettajat näkevät kuitenkin resurssien puutteen vaikuttavan lastensuojelussa olevan lapsen tarpeen tunnistamiseen ja tukemiseen, mikä osaltaan ainakin hidastaa luokanopettajien tekemiä lastensuojeluilmoituksia.

Pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta

Tässä luvussa käsittelen aineistosta noussutta luokanopettajien pelkoa koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta. Haastateltavat mainitsivat huolesta tai pelosta

koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta monesti (n=10). Huoli tai pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta tuli esille haastattelussa monen eri kysymyksen kohdalla. Asiasta mainittiin seuraavien kysymysten kohdalla: Millaisia ajatuksia lastensuojeluilmoitus sinussa herättää? Millaisia tunteita ja ajatuksia koit ilmoituksen tekemisen eri vaiheissa ja miksi? Mistä seikoista ja keneen liittyen olet eniten huolissasi lastensuojeluilmoituksen tekemisessä? Minkä kaltaisia seuraamuksia odotat lastensuojeluilmoituksen jälkeen ilmenevän?

”Ja se niinku ehkä niinku on aina semmonen et täytyy miettii tarkkaan et se yhteistyö säilyy hyvänä perheen kanssa.”

”Niin se aiheuttaa totta kai aina sellasta, että joutuu vähän niinku pohtimaan, miten se vaikuttaa yhteistyöhön ja miten asettelee sanat niin, ettei se vanhemmuus ei tule kyseenalaistettua suoraan, vaan et tavallaan huoli on aina kokonaisvaltainen ja välttämättä vanhempi ei oo voinu sille tilanteelle mitään.”

”Miten sitte yhteistyö vanhempien kanssa sen jälkeen tai huoltajien että jos sitte yhteistyö suorastaan katkee tai vaikka vaihdetaan koulua.”

”Kyl sitä tietenkin jännittää myös sitä, että muuttuuko yhteistyö sen perheen kanssa sen jälkeen.”

Pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumiseen on yksi merkittävä tekijä luokanopettajien tekemien lastensuojeluilmoitusten tekemisen esteenä, hidasteena tai haittana. Yksi haastateltavista mainitsee pelon olevan ”ehkä se syy, miksei sitä heti tee”. Tässä tapauksessa luokanopettajan pelko huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön vaarantumisesta on selkeä hidastava tekijä lastensuojeluilmoituksen tekemisessä.

”Joskus miettii, et kärsiikö yhteistyö vanhempien kanssa, jos se ilmoitus tehdään vai auttaako se sitä lasta. Se on ehkä se [syy] miksei sitä heti tee.”

Osa haasteltavista nostivat pelon koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumista kaikkein tärkeimmäksi huoleksi, kysyttäessä, mistä seikoista ja keneen liittyen he ovat eniten huolissaan lastensuojeluilmoituksen tekemisessä.

”Ehkä mä lievästi oon huolissaan siitä, et tulee sellanen tunne et, se lastensuojeluilmoituksen tekeminen vaikuttaa paljon yhteistyösuhteeseen sen vanhemman kanssa. Se on varmaan se suurin pelko.”

”Aina vähän sitten on huoli siitä, miten vanhemmat reagoi ja miten se yhteistyö sitten jatkuu vanhempien kanssa.”

”No se yhteistyö huoltajien kanssa, että se ei niinku katkeais.”

7.3 Yhteenveto tuloksista

Tässä kappaleessa kokoaan yhteenvetona tekijöitä, joita luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Aineistosta nousi hyvin saman tyyllisiä tekijöitä, kun Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (2022) ohjeistuksessa, joka sisältää listan esimerkkitapauksista, joiden ilmetessä tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus. Listaus sisältää kuitenkin vain esimerkkitapauksia, ja luokanopettaja tulee aina tapauskohtaisesti pohtia lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuutta. Kokosin taulukkoon (taulukko 2) viisi pääteemaa, jotka kuvaavat tekijöitä, joita luokanopettajat nostivat esiin lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla.

Taulukko 2. Tekijät lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla.

Yläluokka	Tekijät
Koulussa annetun tuen riittämättömyys	- Koulun tarjoaman tuen (tuen eri tasot, osa-aikainen erityisopetus, tukiovetus, erityiset apuvälineet, avustajapalvelut sekä henkilökohtainen oppilashuolto) riittämättömyys
Lapsen hyvinvointia vaarantavat tekijät	- Lapsen kaltoinkohtelu - Fyysisen pahoinpitelyn merkit - Heitteillejätö
Koulunkäyntiä heikentävät tekijät	- Poissaolot - Lapsen väkivaltainen käytös itseä tai muita kohtaan - Koti ei tue lapsen koulunkäyntiä
Lapsen käyttäytymisen	- Muutokset lapsen käyttäytymisessä - Lapsen huolta herättävät puheet - Lapsen puhumatta jättäminen - Väkivaltainen tai itsetuhoinen käytös
Kulttuuriset tekijät	- Kulttuuriset erot esimerkiksi henkilökohtaisessa hygieniassa

Koulussa annetun tuen riittämättömyys oli yksi teemoista, joka nousi esille aineistosta analysoitaessa tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Koululla on melko runsas määrä tarjota erilaisia oppimisen ja koulunkäynnin tuen muotoja (ks. s. 14). Ne eivät kuitenkin aina riitä parantamaan oppilaan tilannetta, jolloin opettajan on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Aineistosta nousi esille eri tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla liittyen lapsen hyvinvointia vaarantaviin tekijöihin. Lapsen kaltoinkohtelun, fyysisen pahoinpitelyn merkit sekä heitteillejätö ovat tekijöitä, jotka huomattaessaan opettajan tulisi viipymättä tehdä lastensuojeluilmoitus (THL 2022). Lapsen koulunkäyntiä heikentävät

tekijät, kuten runsaat poissaolot ja useiden kotitehtävien laiminlyönti ovat syitä, jolloin opettajan tulee harkita ja mahdollisesti tehdä lastensuojeluilmoitus. Jos lapsen koulunkäyntiä ei tueta kotona, mikä näkyy poissaoloilla sekä kotitehtävien laiminlyönnillä, opettajan on kuitenkin hyvä tiedottaa ja keskustella huoltajien kanssa ennen varsinaisen lastensuojeluilmoituksen tekoa.

Lapsen käyttäytyminen voi myös herättää huolen opettajassa. Etenkin jos lapsen käytös muuttuu jollakin tavalla tai lapsi voi puhua asioista, jotka voivat herättää opettajan huolen. Myös lapsen puhumatta jättäminen nousi yhdeksi tekijäksi lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Lisäksi lapsen käytös silloin, kun hän käyttäytyy väkivaltaisesti muita tai itseä kohtaan nousi aineistosta yhdeksi tekijäksi lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla. Lisäksi aineistosta nousi vielä yksi tekijä lastensuojeluilmoituksen tarpeen taustalla, joka on kulttuuriset tekijät, eli kulttuuriset erot esimerkiksi henkilökohtaisen hygienian suhteen. Luokanopettajan tulee lastensuojeluilmoitusta tehdessä pohtia, liittyykö herännyt huoli perheen kulttuurieroihin vai perheen muihin ongelmiin.

Seuraavaksi kokoaan yhteenvedona tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että luokanopettaja on tehnyt tai jättänyt tekemättä lastensuojeluilmoituksen. Havainnoin lastensuojeluilmoituksen tekemistä tukevia tekijöitä sekä estäviä, hidastavia tai haittaavia tekijöitä erillisillä taulukoilla (taulukot 2 & 3). Lastensuojeluilmoituksen tekoa edistäviä pääteemoja aineistosta nousi työyhteisön tuki sekä koulun mahdolliset toimintamallit lastensuojeluilmoituksen teossa. Lastensuojeluilmoituksen tekoa estävistä, hidastavista tai haittaavista tekijöistä nousi aineistosta myös kaksi pääteemaa, jotka ovat yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä sekä pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta. Aloitan esittelemällä yhteenvedon lastensuojeluilmoituksen tekoa tukevista tekijöistä taulukon muodossa (taulukko 3).

Taulukko 3. Lastensuojeluilmoitusta tukevat tekijät.

Yläluokka	Tekijät
Työyhteisön tuki	<ul style="list-style-type: none"> - Kollegoilta saatava tuki - Rehtorilta/esimieheltä saatava tuki - Oppilashuollolta (kuraattori, koulupsykologi, psykiatri, terveydenhoitaja) saatava tuki
Koulun mahdolliset toimintamallit lastensuojeluilmoituksen teossa	<ul style="list-style-type: none"> - Ilmoitus tehdään aina kirjallisesti - Koulun selkeä ohjeistus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen

Työyhteisön tuki nousi monesti esille aineistossa. Luokanopettajat kertoivat haastattelussa saavansa tukea lastensuojeluilmoituksen teossa kollegoilta, esimieheltä ja oppilashuollolta. Näen luokanopettajien saavan työyhteisön tuen edistävän lastensuojeluilmoituksen tekoa. Tällöin he voivat jakaa kokemuksiaan ja asiantuntemustaan toisilleen, jolloin kukaan ei myöskään jää yksin pohtimaan mahdollisen lastensuojeluilmoituksen tarvetta.

Vain yksi haastateltavista nosti esiin, että koulussa on jokin toimintamalli lastensuojeluilmoituksen tekoon. Tämä on huolestuttavaa, sillä yksikään haastateltavista ei ottanut esiin, että he olisivat konsultoineet poliisia ja jättäneet huoltajille kertomatta tehdystä lastensuojeluilmoituksesta, joka koski lapsen pahoinpitely epäilyä. Uskon, että opettajat vaatisivat tällaisia tapauksia varten valmiit prosessit, jotta he tietävät kuinka toimia, kun haastava ja usein järkyttäväkin tapaus tulee esiin koulussa. Mikäli huoltajille mennään liian varhaisessa vaiheessa kertomaan ilmoituksen tekemisestä, he voivat pahimmassa tapauksessa vaikuttaa lapsen kertomukseen taikka rangaista lasta siitä, että hän on puhunut kotioloista koulussa.

Seuraavaksi esittelen yhteenvedon lastensuojeluilmoituksen tekoa estävistä, hidastavista tai haittaavista tekijöistä taulukon (taulukko 4) muodossa.

Taulukko 4. Lastensuojeluilmoitusta estävät, hidastavat tai haittaavat tekijät.

Yläteema	Tekijät
Yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä	<ul style="list-style-type: none"> - Sulkeutunut tiedonkulku - Yksipuolinen tiedonkulku - Yhteistyön korkea kynnyks - Lastensuojelun työntekijöiden jalkautuminen kouluihin - Salassapitovelvollisuus puolin ja toisin
Pelko huoltajien ja koulun välisen yhteistyön vaarantumisesta	<ul style="list-style-type: none"> - Osalle suurin pelko lastensuojeluilmoituksen teossa - Syy, miksei lastensuojeluilmoitusta tehdä heti - Yhteistyön katkeaminen

Aineistosta nousi esille eri tekijöitä, jotka estävät, hidastavat tai haittaavat lastensuojeluilmoituksen tekoa. Toinen pääteema on yhteistyö lastensuojelun ja koulun välillä. Aineiston perusteella lastensuojelun ja koulun yhteistyössä on selkeästi kehitettävää. Luokanopettajat kuvailivat lastensuojelun ja koulun yhteistyötä sulkeutuneeksi ja yksipuoliseksi. Huono tiedonkulku voi pahimmassa tapauksessa estää tai hidastaa lastensuoje-

lun tarpeessa olevan lapsen tunnistamista ja tukemista. Luokanopettajat toivoivat myös aineiston perusteella yhteistyötä lastensuojelun työntekijöiden kanssa matalammalla kynnyksellä ja heidän mahdollista jalkautumista kouluihin. Luokanopettajat kaipaavat selvästi vielä enemmän eväitä lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tunnistamiseen ja tukemiseen.

Toinen yläteema lastensuojelun tekoa estävissä, hidastavissa tai haittaavissa tekijöissä oli pelko koulun ja huoltajien välisen yhteistyön vaarantumisesta. Luokanopettajat pelkäsivät yhteistyön pahimmassa tapauksessa jopa katkeavan, jos he tekevät lastensuojeluilmoituksen. Lisäksi pelko yhteistyön vaarantumisesta oli osalle haastateltavista suurin pelko lastensuojeluilmoitusta tehdessä, mikä vaikutti myös siihen, etteivät he välttämättä ole tehneet lastensuojeluilmoitusta heti huolen herätessä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tutkimus tuotti uutta tietoa siitä, miten luokanopettajat kokevat lastensuojeluilmoituksen tekemisen, ja millaisia eri tekijöitä on lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeen taustalla. Lisäksi tutkimuksessa vastatiin kysymykseen, millaiset ja mitkä tekijät ovat saaneet luokanopettajat tekemään tai jättämään tekemättä lastensuojeluilmoituksen. Tutkimus tuotti siis ainutlaatuista tietoa siitä, miten luokanopettajat näkevät lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessin omasta näkökulmastaan. Tutkimustulokset lastensuojeluilmoituksen tekemisestä luokanopettajien näkökulmasta näyttävät sen, että prosessit eivät ole selkeitä ja opettajat kokivat jonkin verran epävarmuutta jokaisessa erivaiheessa liittyen ilmoitusten tekemiseen tai tekemättä jättämiseen.

Yksi keskeisimpiä tutkimustuloksia oli esiin noussut tarve tiivistää moniammatillista yhteistyötä lastensuojelun ja luokanopettajien ympärillä. Yhteisöillä ja lasten arjessa olevilla ihmisillä kuten luokanopettajilla on merkittävä osuus lasten arjessa ja kun tämä tunnustetaan ja yhteistyötä näiden toimijoiden välillä tehostetaan, toiminta tehostuu (Bardy, Heino 2013, 20). Nosto on tärkeä, koska moniammatillisuudesta on puhuttu jo pitkään, eikä keskustelua sen ympärillä saa vieläkään siirtää taka-alalle. Luokanopettajien kokemukset lastensuojeluilmoituksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä ja niihin liittyvistä prosesseista olivat huolestuttavia. Näillä viitataan juuri luokanopettajien esiin nostamiin haasteisiin siitä, kuinka moniammatillinen yhteistyö nähtiin opettajien näkökulmasta haastavana, sitä ei ollut lainkaan tai se koettiin melko olemattomana ja yksipuolisena. Lisäksi opettajille oli epäselvää, miten ja missä muodossa moniammatillista yhteistyötä tulisi tehdä yhdessä lastensuojelun kanssa.

Monet kritisoivat valmiita, tarkkoja ohjeita, sillä ne aliarvioivat opettajien ihmissuhdetaitoja (Munro 2009). Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että nykyiset rakenteet kuten koulun luomat omat prosessit sekä eri toimijoiden yhteistyö eivät ole riittäviä takaamaan sitä, että luokanopettajat osaavat toimia lain sekä lapsen edun edellyttämällä tavalla haastavissa tilanteissa. Toisaalta Parton (2008, 255) nostaa esiin, että opettajien kokonaisvaltaisella tietoon perustuvalla ammatillisella taidolla ja harkinnalla sekä tilanneherkällä eettisellä harkintakyvyllä on suuri merkitys. Tästä syystä ei ole täysin selkeää, että mitkä ja millaiset toimintamallit tukisivat parhaiten luokanopettajien työtä. Lisäksi koulun lastensuojelun ristiriitatilanteita ei voida ratkoa ainoastaan sovel-

tamalla jotain ennalta määritettyjä juridisia argumentteja tai prosesseja, koska pelkätään turvautumalla niihin, voi työssä unohtua eettiset ja moraaliset periaatteet.

Syyt lastensuojeluilmoituksen tekemisen taustalla olivat hyvin moninaiset, joten erilaisien käytäntöjen ja ohjeistuksien luominen saattaa olla hankalaa. Opettajien mainitsemat tekijät ilmoituksen tekemisen taustalla ovat linjassa myös Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen listaamien esimerkkien kanssa (ks. taulukko 1), joiden ilmetessä tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus. Tulee kuitenkin huomioida, että listalla on kuitenkin vain esimerkkejä, joiden ilmetessä tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus. Munron (2009, 1) mukaan lastensuojelutyö, joka tapahtuu myös kouluissa pitää aina sisällään monitulkintaisuutta, epävarmuutta, ja erehtyväisyyttä. Nämä epävarmuudet näkyivät myös tutkimustuloksissa ja opettajat pohtivat esimerkiksi perheiden erilaisuutta ja sitä, millaiset huolenaiheet ovat selitettävissä esimerkiksi eri kulttuureihin liittyvillä tekijöillä.

On kuitenkin tärkeää, että luokanopettajille on selvää, miten heidän tulee edetä tilanteissa, joissa heillä herää huoli lasten hyvinvoinnista. Heidän tulisi tietää vähintäänkin se, ketä he voivat tilanteessa konsultoida. Aineiston perusteella luokanopettajat ovat osittain noudattaneet Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen ohjeita (2022) siitä, kuinka huoltajia tulee tiedottaa, mikäli huoli lapsen tilanteesta tekee tai on tekemässä lastensuojeluilmoituksen. Tällöin huoltajat ovat tietoisia lapsen tilanteesta, eikä mahdollinen lastensuojeluilmoitus tule heille yllätyksenä. Huoltajien tiedottaminen lapsen tilanteesta jo varhain voi vaikuttaa myös positiivisesti huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön, pohditiessa muun muassa lapsen tilanteen ratkaisua. Luokanopettajat eivät kuitenkaan nostaneet esiin tilanteita, joissa he olisivat jättäneet ilmoituksesta kertomatta huoltajille esimerkiksi väkivaltaepäilyn vuoksi. Tämä on vastoin yleisiä ohjeistuksia, kun on epäily lapsen pahoinpitelystä (THL 2022).

Luokanopettajat tiesivät heitä koskevasta lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta, mutta monelle oli epäselvää esimerkiksi se, missä määrin heitä koskee tiedonsaantioikeus ja kuinka paljon he voivat antaa lapsesta tietoa eri toimijoille salassapito-velvollisuuksien puitteissa. Tämä tuo näkyväksi sen, ettei luokanopettajille ole luotu selkeitä käytäntöjä moniammatillisuuden takaamiseksi ja lapsen edun turvaamiseksi, eikä luokanopettajilla ollut riittävää lakiosaamista asian suhteen. Vaikka lasten tilanteet kouluissa ovat usein hyvin moninaisia ja usein myös haastavia koen, että etenkin lasten

edun turvaamiseksi, mutta myös oman oikeusturvan vuoksi luokanopettajilla tulisi olla selkeät käytännöt siihen, miten sekä milloin ja millaisissa tilanteissa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä. Aikaisemmat tutkimustulokset eivät kuitenkaan puolla täysin valmiita ja tarkkoja ohjeita lastensuojeluilmoituksen tekoon.

Kodin ja koulun välisen yhteistyöhön, etenkin hyvän yhteistyön, on todettu tukevan lapsen turvallista kehitystä ja kasvua. Yhteistyölle on kuitenkin tärkeää, että opettajat ja huoltajat löytävät keskinäisen luottamuksen kasvatuskumppaneina. (Opetushallitus 2007.) Lastensuojeluilmoituksen tekemisen keskiössä tulee aina olla lapsen etu eikä esimerkiksi pelko siitä, mitä seuraamuksia opettajalle voi tulla ilmoituksen tekemisestä. Vastuu lapsen edun toteutumisesta ei ole vain luokanopettajan harteilla, vaan koko koulu yhteisöllä. Siksi aiheen ympärillä tarvitaan tulevaisuudessa paljon keskustelua niin koko kouluyhteisössä kuin moniammatillisesti eri toimijoiden välillä. Esimerkiksi avoimella keskustelulla sekä koulutuksilla voidaan lisätä tietoutta aiheen ympärillä ja lisätä opettajien itsevarmuutta toimia tilanteissa, joissa heillä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Pahimmassa tapauksessa heikko moniammatillinen yhteistyö, jossa tieto ei kulje eri toimijoiden välillä estää lapsen edun toteutumisen.

Opettajan huolen herätessä ja pohtiessa mahdollista lastensuojeluilmoitusta huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on kuitenkin vaarassa, jos huoltajat kokevat luokanopettajan tekemän lastensuojeluilmoituksen esimerkiksi jollakin tavalla uhkaavana tai loukkaavana. Lastensuojelussa puututaan aina tavalla tai toisella perheen yksityisyyteen ja se pitää sisällään vallankäyttöä (Alhanen 2014, 17–20). Osa syynä siihen, miksi huoltajat voivat kokea luokanopettajan tekemän lastensuojeluilmoituksen loukkaavana tai hyökkävänä perheen yksityisyyteen puuttumisen lisäksi, on lastensuojelun maine. Julkisessa lastensuojelu keskustelussa lastensuojeluun liitetään usein negatiivinen sävy, joka kietoutuu vallan väärinkäyttöön (Heino ym. 2016).

Huolestuttavana asiana voidaan pitää sitä, että tulosten mukaan luokanopettajat näkivät lastensuojeluilmoituksen tekemisen usein viime sijaisena vaihtoehtona eikä opettajat nähneet ilmoituksen tekemistä ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä tai keinona puuttua varhaisessa vaiheessa moniammatillisesti huolta heränneisiin teemoihin. Aiemmat tutkimuksen osoittavat opettajien toiminnalle erilaisia syitä. Sinanan (2011, 59) mukaan paljastusten seuraukset, väärät syytökset, pelko koulun ja perheen välisen suhteen hu-

nontuminen ja se, ettei opettaja välttämättä tiedä, miten toimia, ovat nähty syiksi, miksi opettajat eivät välttämättä tee lastensuojeluilmoitusta, vaikka se olisi tarpeellista. Tämä johtaa siihen, että opettajat raportoivat huolestaan lapsen tilanteesta harvemmin kuin pitäisi (Sinanan 2011, 59). Osa Sinanan tutkimuksessa mainituista syistä nousi esille myös tätä tutkielmaa tehdessä. Tämän tutkimuksen tulokset ovat siis linjassa aiempien tutkimusten kanssa.

Luokanopettajat toivat kuitenkin esiin, että he ovat ohjanneet lapsia oppilashuollon piiriin, kun heille on syntynyt huoli lapsen hyvinvoinnista. Tutkimuksesta ei voida siis vetää suoria johtopäätöksiä siitä, eivätkö opettajat tunnista tilanteita, joissa tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus, mutta tuloksissa korostui selkeästi se, että tukitoimena nähtiin ensisijaisesti oppilaan ohjaaminen oppilashuollon piiriin. Positiivisena löydöksenä voidaan pitää sitä, että luokanopettajat ottivat matalalla kynnyksellä yhteyttä oppilashuoltoon, mikäli heillä heräsi huolta lapsesta. Näissä tapauksissa opettajat eivät suoraa olleet tehneet lastensuojeluilmoitusta vaan he kokivat jatko-ohjauksen riittäväksi. Tulee kuitenkin muistaa, ettei tämä poista opettajan omaa ilmoitusvelvollisuutta.

Tutkimustulokset vahvistavat luokanopettajien paikkaa ehkäisevän lastensuojelun kentällä. Luokanopettajat ovat näköalapaikalla lasten ja nuorten arjessa koulumaailmassa. Tulokset osoittavatkin, että luokanopettajilla on usein arvokasta tietoa lasten ja nuorten arjesta, haasteista ja pulmista. Jotta tätä näköalapaikkaa voitaisiin hyödyntää jatkossakin, luokanopettajat tarvitsevat ohjausta, neuvontaa sekä koulutusta laaja-alaisesti liittyen lastensuojeluun, lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä ylipäätään moniammatillisesta yhteistyöstä, siinä laajuudessaan kuin se on tarpeen. Tätä myös luokanopettajat korostivat itse haastatteluissa.

Koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä on kehitettävä, jotta lapsen etu toteutuu jatkossakin. Tutkimustulokset tuovat esiin jatkotutkimus tarvetta sekä sitä, että luokanopettajat tarvitsevat koulutusta teeman ympärille. Tarvitsemme paljon lisää tutkimustuloksia siitä, miten luokanopettajat näkevät lastensuojeluilmoituksen tekemisen osana työtehtäviään. Ennen kaikkea tarvitaan kuitenkin koulutusta sekä konkreettista yhteistyötä ja keskustelua luokanopettajien ja lastensuojelun välillä – mitä lastensuojelun ammattilaiset kaipaavat luokanopettajilta ja miten luokanopettajat voisivat tukea lastensuojelu viranomaisten työtä? Olisi tärkeä saada tietoa siitä, millaisia prosesseja ja toi-

mintamalleja eri kunnissa on kehitetty asian ympärille, jotta toimivaksi koettuja malleja voitaisiin käyttää laajemminkin.

Aikaisempien tutkimusten mukaan opettajat epäilyksestään lapsen henkeen tai terveyteen kohdistunutta rikoksesta harvemmin kuin pitäisi. Tämä tutkimus ei kuitenkaan anna vastausta siihen, onko tutkimukseen osallistuneilla luokanopettajilla ollut tilanteita, joissa heidän olisi pitänyt ilmoitusvelvollisuuteen perustuen tehdä lastensuojeluilmoitus, sillä kokemuksia tarkasteltiin vain opettajien omista näkökulmista. Emme siis voi tehdä tulkintoja siitä, onko kaikissa tilanteissa toimittu lain edellyttämällä tavalla tai lapsen edun mukaisesti. Aihe tarvitseekin laajempaa tutkimusta.

Tutkielman tulokset vastasivat yleisiä odotuksiani luokanopettajien näkemyksistä ja kokemuksista liittyen lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Minut yllätti kuitenkin se, miten vähän haastatteleman luokanopettajat olivat tehneet ilmoituksia, vaikka kaikilla haastateltavilla oli takana jo useita vuosia kokemusta luokanopettajan työstä. Yllätyin kuitenkin positiivisesti siitä, kuinka luokanopettajat olivat selkeästi miettineet ja reflektoineet kokemuksiaan lastensuojeluilmoituksen tekemisestä tai sen tekemättä jättämisestä.

Valtava määrä luokanopettajia työskentelee jatkuvasti hyvin haastavien tilanteiden sekä eri tavalla oireilevien lasten kanssa. Luokanopettajia tulisi kouluttaa jo opintojen aikana tunnistamaan tilanteita, joissa heidän tulisi kääntyä lastensuojelun puoleen. Lisäksi aihe vaatisi paljon yleistä, yhteiskunnallista keskustelua, sillä lastensuojeluun ja lastensuojeluilmoitukseen liittyy usein vahva negatiivinen stigma. Tämä saattaa vaikuttaa myös luokanopettajien omiin ratkaisuihin lastensuojeluilmoituksen tekemisen suhteen, vaikka näin ei missään nimessä tulisi olla.

9 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN JA EETTISYYDEN ARVIOINTI

Laadullisessa tutkimuksessa tärkeänä lähtökohtana on tutkijan oman subjektiviteetin myöntäminen, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkija on oman tutkimuksensa keskeinen työväline. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi koskeekin koko tutkimusprosessia ja tutkimuksen yksi luotettavuuden kriteereistä on tutkija itsessään. Tällä tarkoitetaan sitä, että laadullinen tutkimus sisältää aina myös tutkijan omaa tulkintaa ja se on luonteeltaan henkilökohtaisempaa. (Eskola & Suoranta 2001, 210–211.)

Laadullisia tutkimuksia on arvioitu perinteisesti niiden luotettavuuden eli reliabiliteetin sekä validiteetin avulla. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Mikäli tutkimuksen tuloksilla on vahva reliabiliteetti, ne on mahdollista toistaa. Tutkimuksen validius eli pätevyys taas osoittaa valitun tutkimusmenetelmän kykyä mitata tavoiteltavia tuloksia. (Eskola & Suoranta 2001, 211; Pyörälä 1995, 15–16; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Nykyisin laadullisen tutkimuksen aineisto nähdään kuitenkin eri merkitysjärjestelmiin sitoutuneena, kulttuurisesti paikantuneena ja tutkijan roolia osana aineistoa pidetään merkittävänä. Näin ollen sitä on alettu tarkastelemaan neljän eri käsitteen kautta: 1. Uskottavuuden (credibility), siirrettävyyden (transferability), luotettavuuden (dependability) ja vahvistettavuuden osalta (confirmability). (Eskola & Suoranta 2001, 211–212; Lincoln & Cuba 1985.)

Kun arvioidaan uskottavuutta tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta, voidaan vastata kysymykseen ”Vastaavatko tulokset osallistujien kokemuksiin?” ja arvioidaan sitä, miten johdonmukaisia tulokset ovat verrattuna alkuperäiseen dataan ja sitä ovatko ne yhdenmukaisia. (Lincoln & Cuba 1985.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt tuomaan suoria lainauksia haastatteluista tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi. Lisäksi alkuperäistä dataa on käsitelty analyysivaiheessa sellaisenaan, eikä haastatteluista ole litte-raatti vaiheessa muokattu vaan tuotettu tekstimuotoon sanatarkasti. Lisäksi haastatteluista ohjasi tarkkaan ennalta laadittu kysymysrunko, jolloin pyrin siihen, ettei kysymykset johdattele haastateltavaa. Olen pyrkinyt huomioimaan tutkimuksen luotettavuutta tarkemmin kohdassa 6 ”Tutkimuksen toteutus”.

Tutkimuksen siirrettävyydellä viitataan siihen, että tutkimustulosten tulee olla sovellettavissa laajempaan tai toisenlaiseen kontekstiin (Lincoln & Cuba 1985). Tämän tutki-

muksen tavoitteena ei ollut tulosten siirrettävyys esimerkiksi muihin peruspalveluihin. Tutkimus on tehty vain luokanopettajien näkökulmasta ja pienen otoskoon vuoksi tuloksia ei voida käyttää laajemmassa kontekstissa.

Analyysin kolmivaiheisen läpikäymisen kautta, eli redusoinnin, klusteroinnin sekä abstrahoinnin avulla, pyrin varmistamaan tutkimuksen luotettavuuden (Bengtsson, 2016). Niiden avulla kävin aineiston monesti huolellisesti läpi, jolloin minulle muodostui kattava kuva aineistosta ja sen ilmiöistä. Tällöin pystyin paikantamaan samantapaiset ilmiöt, mutta myös aineiston eroavaisuudet. Koen lisäksi, että puolistrukturoitu haastattelu sopii tutkittavaan aiheeseen ja pystyn aineistollani vastaamaan tutkimuskysymyksiin, sillä saan tutkimuksen taustateorioiden avulla rakennettua selkeän haastattelurungon. Analyysin kirjoittamista tuki lisäksi taustateoriani.

Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkijan objektiivisuutta (Lincoln & Cuba 1985). Haasteeni oli oma asemani luokanopettajaopiskelijana, sillä tunnen koulumaailman paremmin, mutta lastensuojelu on minulle vieraampi. Kuitenkaan se ei korostunut liikaa tutkimuksen edetessä, sillä haastateltavat itse nostivat kokemuksiaan esille, eikä tarkoituksena ollut johdattaa keskustelua vain toiseen sektoriin, sillä niiden molempien välinen suhde kiinnosta minua. Pyrin lisäksi kiinnittämään asemaani huomiota kaiken muun ohella myös haastattelurunkoa laatiessa sekä analyysiä tehdessä ja kirjoittaessa. Huomioin myös ennakkokäsitykseni aiempien tutkimusten valossa luokanopettajien mahdollisesta lastensuojeluilmoitusten aliraportoimisesta. Tiedostin ennakkokäsitykseni haastatteluita ja analyysiä tehdessä, joten uskoakseni suhtauduin siihen melko neutraalisti tutkimusta tehdessä.

Luin tutkimusluvan (ks. liite 2) ääneen ennen haastattelua ja kysyin haastateltavilta suullisen suostumuksen tutkimukseen, jolloin pyrin varmistamaan tutkimuksen eettisyyden. Lomakkeessa kerroin mahdollisuuksista vaikuttaa tutkimuksen kulkuun eli kysyä tarkentavia kysymyksiä, jättää vastaamatta ja mahdollisuudesta keskeyttää tutkimus. Toivoin, että tutkimusluvat olisi ollut mahdollista tehdä kirjallisesti. Päätin kuitenkin tehdä tutkimukseen osallistumisesta mahdollisimman vaivatonta, koska etäyhteydet loivat haasteen kirjalliseen materiaaliin. Eli lisäksi kysyin haastateltavilta suullisesti suostumuksen haastatteluiden äänittämiseen sekä litteraatin käyttämiseen aineistona.

Haastateltavien anonymiteetin pyrin turvaamaan analyysiä kirjoittaessa. Poistin kaikki tunnistetiedot, kuten nimet, iät sekä paikkakunnat. Pyrin valitsemaan analyysiin sellaisia esimerkkejä ja sitaatteja, joista ei ole mahdollista tunnistaa koulua tai henkilöä, joissa haastateltavat ovat työskennelleet tai työskentelevät. Aineistoa käsitteelin vain omalla tietokoneella, johon vain minulla on pääsy. Haastateltavat eivät puhuneet kouluista tai oppilaista nimeltä, lukuun ottamatta muutamaa mainintaa, jolloin anonymisointi oli suhteellisen helppoa. Haastateltavien tunnistettavuutta heikentää se, että haastateltavat ovat tai olivat työskennelleet eri puolella Suomea, eikä aineiston konteksti ei ole mihinkään paikkaan sidottua.

LÄHDELUETTELO

- Akselin, T. 2002. Koulukuraattoritoiminta. Teoksessa P. Terho, EL. Ala-Laurila, J. Laakso, H. Krogius & M. Pietikäinen (toim.) Kouluterveydenhuolto, 2, Helsinki: Duodecim. 59–61.
- Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojelevalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (THL), Helsinki
- Bardy, M. & Heino, T. 2013. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Tampere.
- Bengtsson, M. 2016. How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus open*, 2, 8–14.
- Ekebon, U. M., Helin, M., & Tulusto, R. 2000. Satayksi kouluongelmaa: opettajan käsikirja. Helsinki: Edita.
- Eriksson, E., & Arnkil, T. E. 2012. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Stakes Oppaita 60. Tampere: Stakes
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010 Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J., Åhlberg, M., Ropo, E., Grönfors, M., Aarnos, E., Saarela-Kinnunen, M., Saloviita, T., Heikkinen, H., L. T., Niikko, A. & Syrjälä, L. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26–45.
- Forsberg, H. 2012. Johdatus kirjan käsitemaailmaan. Teoksessa Forsberg, H. & Autonen-Vaaranieniemi, L. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö Tampere: Vastapaino, 7–24.
- Hakalehto, S. 2018. Lapsioikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent.
- Halme, N., & Perälä, M. L. 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: THL.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., & Rajala, R. (2016). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: THL.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen kouluissa. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Husu, J., & Tirri, K. 2007. Developing whole school pedagogical values—A case of going through the ethos of “good schooling”. *Teaching and teacher education*, 23(4), 390–401.
- Ikonen, L. 2013. *Salassa pidettävä – suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa*. Kuopio: Radiumkirjat.
- Jahnukainen, M. 2012. *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Kivinen, T. (1994). Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi: näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. *Stakes Tutkimuksia* 45, Helsinki
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine, V. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 62–74.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage
- Lämsä, A-L. 2009. *Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaali- ja terveysministeriön asiakirjojen valossa*. Väitöskirja. Oulun yliopisto. *Acta Universitatis Ouluensis E* 102.
- Mahkonen, S. (2003). *Lastensuojeluilmoitus*. Helsinki: Edita.
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P., & Eriksson, P. 2019 (toim.). *Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8*
- Mikkola, A., & Välijärvi, J. 2014. *Tulevaisuuden opettajuus ja opettajankoulutus*. Teoksessa H. Jokinen, M. Taajamo & J. Välijärvi (toim.) *Pedagoginen asiantuntijuus liikkeessä ja muutoksessa – huomisen haasteita*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 55–66.
- Moilanen, P. 2006. *Opettaja kasvattajana. Johdatusta opettajan ammatin eettisiin kysymyksiin*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. *Opetusmonisteita*.
- Munro, E. 2019. *Effective child protection*. London: Sage.
- OAJ eettiset periaatteet. 2020. <https://www.oaj.fi/arjessa/opetustyon-eettiset-periaatteet/> (Luettu 1.3.2022.)
- Opetushallitus 2020. *Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki> (Luettu: 6.11.2021.)
- Opetushallitus. 2004. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala

Opetushallitus. 2007. Laatusuunnitelma kodin ja koulun yhteistyöhön.

http://www.oph.fi/download/115274_laatusuunnitelma_kodin_ja_koulun_yhteistyohon.pdf (Luettu: 3.2.2022)

Opetushallitus. 2010. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset. Tampere.

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M., & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki

Parton, N. 2008. Changes in the form of knowledge in social work: From the ‘social’ to the ‘informational’? *British journal of social work*, 38, 253–269.

Peltonen, H., & Säävälä, T. 2001. Kehittyvä oppilashuoltotyö koulu yhteisön ja yksilön tukena. Teoksessa Janhukainen, M. (toim.): Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. WS Bookwell Oy. Juva, 182–199.

Perusopetuslaki 1287/2013

Pulma, P., & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pyörälä, E. 1995. Kvalitatiivisen tutkimuksen metodologia. Teoksessa Leskinen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki, 11–25.

Remu, N., & Törrönen, M. (2007). Varhainen vastuunotto.

Räty, L., Väliavaara, C., Mäntymaa, S.-M., Saksola, M. & Pirttimaa, R. 2014. Perhehoitoon sijoitettu lapsi koulussa – lasten psykologisen ja pedagogisen alkukartoituksen tulokset. Sisukas-projekti 2012–2016. Tutkimuksia 2/2014. Pesäpuu ry

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Sarajärvi, A., & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Satka, M. 2010. Varhainen puuttuminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. 182—185

Satka, M. 2011. Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa M. Satka, L. Alanen, T. Harrikari & E. Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 61–94.

Sinanan, A. N. 2011. The impact of child, family, and child protective services factors on reports of child sexual abuse recurrence. *Journal of child sexual abuse*, 20(6), 657–676.

- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Strid, O. 2004 Ennaltaehkäisy ja yhteistyö. Teoksessa Söderholm, A. & Halila, R. & Kivitielä, S. & Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 239–252.
- Sykes, K. 2009. Residence: Moral Reasoning in a Common Place – Paradoxes of a Global Age. Teoksessa Ethnographies of Moral Reasoning. New York: Palgrave Macmillan. 3–40
- Taskinen, S. (2010). Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 23.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (2022). Lastensuojelunkäsikirja <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> (Luettu: 9.6.2022)
- Tilus, P. 2004. Pelistä pois. Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tirri, K., & Kuusisto, E. 2019. Opettajan ammattietiikkaa oppimassa. Helsinki: Gaudeamus
- Yleissopimus lapsen oikeuksista, 21.8.1991.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun runko

Taustatiedot:

1. Kauan olet toiminut luokanopettajana?

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

1. Millaisia ajatuksia lastensuojeluilmoitus sinussa herättää?
2. Oletko joskus tehnyt lastensuojeluilmoituksen?
3. Millaisia tunteita ja ajatuksia koit ilmoituksen tekemisen eri vaiheissa? Miksi?
4. Kenen kanssa pystyt keskustelemaan työyhteisössäsi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä?
5. Minkä kaltaisia seuraamuksia odotat lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen ilmenevän?

Lapsen suojeleminen opettajan näkökulmasta

1. Mitkä tekijät saisivat/saavat sinut tekemään ilmoituksen?
2. Minkälaiset asiat herättävät huolesi lapsen hyvinvoinnin vaarantumisesta?
3. Mistä seikoista ja keneen liittyen olet eniten huolissasi lastensuojeluilmoituksen tekemisessä?
4. Kuinka usein työssäsi ajattelet lastensuojeluun liittyviä asioita?
5. Millaisiin toimiin olet ryhtynyt koulussa, ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä?

Lastensuojelulaki

1. Kuinka tuttu lastensuojelulaki on sinulle? Millaisissa yhteyksissä olet tutustunut siihen?
2. Mitä ajattelet opettajien ilmoitusvelvollisuudesta?
3. Kenen tai minkä tueksi näet opettajien ilmoitusvelvollisuuden olevan asetettu?
4. Keneltä työyhteisössäsi saat tukea lastensuojeluilmoituksen tekemisessä?
5. Koetko, että olet joskus kiertänyt ilmoitusvelvollisuutta? Miten ja miksi?

Lastensuojelun ja koulun yhteistyö

1. Tiedätkö, millaisia yhteistyömuotoja lastensuojeluilmoituksen tekeminen tarjoaa yhdessä lastensuojelun kanssa?
2. Tiedätkö, millä eri tavoilla lastensuojelu tekee tai voi tehdä yhteistyötä perheiden kanssa ja koulun/koulun opettajan kanssa?
3. Minkälaisia kehitysehdotuksia sinulla on lastensuojelun ja koulun väliseen yhteistyöhön lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen tunnistamiseksi ja tukemiseksi?

Ilmoituksen tekemiseen liittyvät toimintamallit

1. Tiedätkö, miten lastensuojeluilmoitus tehdään?
2. Kuvailisitko koulun mahdollisia toimintamalleja ilmoituksen tekemiseksi? Miten ilmoitukset käytännössä tehdään?
3. Keneltä sait työyhteisössäsi mahdollisesti tukea ilmoituksen tekemisessä?
4. Miten toimintamalleja tulisi mielestäsi mahdollisesti kehittää?

Lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättäminen

1. Oletko joskus jättänyt lastensuojeluilmoituksen tekemättä, vaikka sinulla oli herännyt huoli lapsen hyvinvoinnista?
2. Mikä tai mitkä tekijät vaikuttivat siihen, ettet tehnyt ilmoitusta?
3. Oletko katunut lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämistä?
4. Mitä lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämisestä seurasi?

Olemme nyt käsitelleet lastensuojeluilmoituksen tekemistä ja olemme päättämässä haastattelun. Olisiko sinulla vielä jotain, mitä haluaisit lisätä aiheeseen, mikä ei ole vielä tullut esille?

Liite 2. Tutkimuslupa

Osallistut Reetta Kauralan Pro gradu -tutkielmaan ”Luokanopettajien kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyen”. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessia luokanopettajien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää eri tekijöitä lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeen taustalla. Tavoitteena on myös selvittää tekijöitä, jotka saavat luokanopettajat tekemään tai jättämään tekemättä lastensuojeluilmoituksen.

Osallistumalla tähän tutkimukseen hyväksyt seuraavat ehdot:

Tähän tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tutkimushaastattelun voi keskeyttää, missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Haastattelut nauhoitetaan ja haastattelun sisältö tuotetaan tekstimuotoon, litteraateiksi. Litteraateista voidaan käyttää otteita tutkimusraportissa kuitenkin niin, että haastateltavan henkilöllisyys pysyy anonyymina. Voit missä vaiheessa tahansa kohtaa kysyä tarkennuksia ja voit halutessasi jättää vastaamatta kysymyksiin. Tutkimuksen ohjaajana toimii Anitta Melasalmi (animel@utu.fi).

Tutkimuksen tekijään voi ottaa myöhemmin yhteyttä:

Reetta Kaurala, (sähköposti)